SOCIALIAI ORIENTUOTI DARNIEJI VIEŠIEJI PIRKIMAI

VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ IŠ SOCIALINIŲ ĮMONIŲ VADOVAS

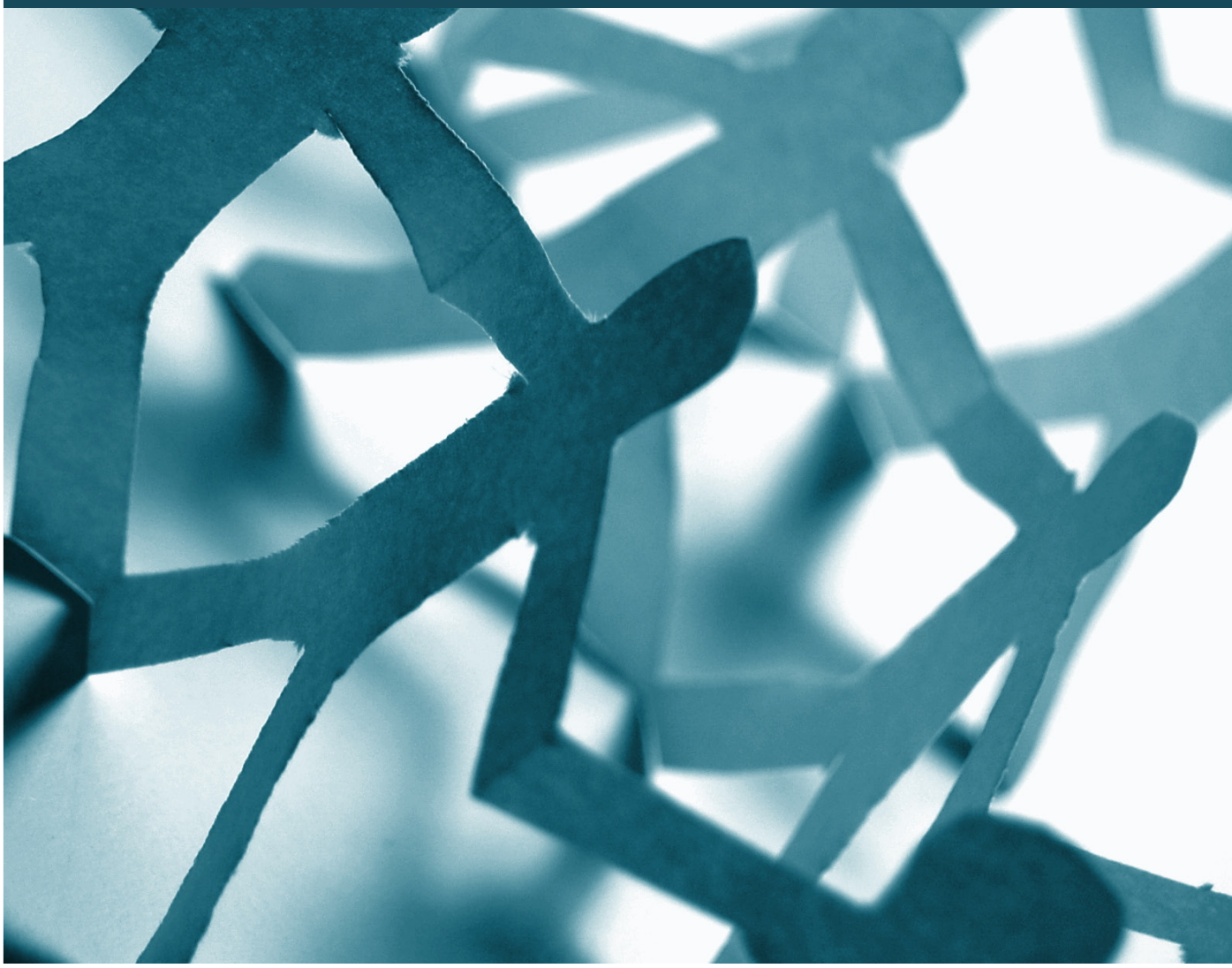

Latvia Lithuania
cross border cooperation programme 2007 - 2013
part financed by European Regional Development Fund
bringing neighbours closer

NSĮS
NEĮGALIŲJŲ SOCIALINIŲ ĮMONIŲ SĄJUNGA

Leidinys parengtas bendradarbiaujant su Viešųjų pirkimų tarnyba

Turinys

ĮVADAS 2

I DALIS. REZERVUOTŲJŲ VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ PRAKTIKA 4

PERKANČIOSIOS ORGANIZACIJOS TEISĖ REZERVUOTI VIEŠUOSIUS PIRKIMUS SOCIALINĖMS IR KITOMS ĮMONĖMS ... 4

REZERVUOTŲ VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ PLANAVIMAS 5

REZERVUOTŲ VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ VYKDYMO YPATYBĖS 7

II DALIS. SOCIALIAI ATSAKINGŲ VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ TEISINIS REGULIAVIMAS IR PRAKTIKA 10

TARPTAUTINIAI TEISĖS AKTAI 10

Europos Sąjungos teisės apžvalga 10

Sutarties skyrimo kriterijai 11

Viešųjų pirkimų rezervavimas 12

Viešųjų pirkimų sutartys 12

Techninės specifikacijos 13

VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ ĮSTATYMO KOMENTARAS 14

Bendrosios nuostatos 14

Socialiai atsakingų viešųjų pirkimų samprata 14

Socialiai atsakingų viešųjų pirkimų planavimas 18

Socialiai atsakingų viešųjų pirkimų paskelbimas 19

Pirkimo dokumentai 20

Techninė specifikacija 22

Tiekėjų kvalifikacijos patikrinimas ir kvalifikacinė atranka 25

Pasiūlymų vertinimas 28

Neįprastai maža kaina 30

Sutartis 31

NSĮS 33

ĮVADAS

Visi mes norime gyventi švarioje ir saugioje aplinkoje, turėti lygias galimybes naudotis visuomenės kuriamomis gėrybėmis, užtikrinti saugią ateitį mūsų palikuonims. Žmonija suprato, kad beatodairiškas gamtos išteklių naudojimas, socialinė nelygybė ir atskirtis gimdo problemas, žlugdančias tiek socialinę, tiek ekonominę visuomenės raidą. XX amžiuje pradėta kalbėti apie darnią ar tvarią plėtrą. Pagrindinės darnios plėtros nuostatos konkrečiai suformuluotos pasaulio viršūnių susitikime Rio de Žaneire 1992 metais. Darni plėtra įteisinta kaip pagrindinė ilgalaikė visuomenės plėtros ideologija. Darnios plėtros koncepcijos pagrindą sudaro 3 lygiaverčiai komponentai – aplinkosauga, ekonominė plėtra ir socialinė plėtra. Šie komponentai turi būti įgyvendinami visose visuomenės veiklos sferose. Šalies ūkis savo esme vienija beveik visas šias sferas. Valstybė su didžiulėmis savo pajamomis ir išlaidomis yra viena svarbiausių ūkio dalyvių, todėl viešieji pirkimai yra puiki priemonė realizuoti darnios plėtros koncepciją.

Šiame leidinyje pagrindinis dėmesys skiriamas viešųjų pirkimų ir visuomenės socialinės plėtros santykio aptarimui. Šis santykis pasireiškia tuo, kad valstybės ar vietos valdžios institucijos siekdamos darnios socialinės plėtros tam tikrus reikalavimus įtraukia į savo organizuojamų pirkimų sąlygas ir taip skatina rinkos dalyvius praktiškai įgyvendinti darnios plėtros nuostatas. Kai kuriose srityse viešųjų pirkimų įtaka yra milžiniška, nes valdžios institucijos yra vienintelės užsakovės. Deja, kartais tenka susidurti su atskirų organizacijų vadovų, specialistų ar verslo atstovų nuomonėmis, kad darnios socialinės plėtros reikalavimai lemia biudžetinių lėšų švaistymą, žemą perkamų prekių ar paslaugų kokybę, tačiau šį kartą nesieksime įrodyti, kad tokios nuomonės yra klaidingos ir visą dėmesį skirsime darnios plėtros realizacijos klausimams nagrinėti. Taip pat tenka pastebėti, kad socialiai atsakingas pirkimas yra tik tas, kuriame leidžiama dalyvauti tik socialinėms įmonėms, kuriose dirba neįgalūs ar kiti ypatingą statusą turintys asmenys. Iš tiesų egzistuoja galimybės socialinės integracijos tikslus pasiekti neribojant ir kitų įmonių teisę dalyvauti viešuosiuose pirkimuose, bet nustatant specialius reikalavimus techninėms specifikacijoms ar sutarčių sąlygoms.

Nuostatos, susijusios su darnios socialinės plėtros užtikrinimu Lietuvos viešųjų pirkimų reglamentavime, atsirado dar gerokai prieš Lietuvai tampant Europos Sąjungos nare. 1996 metais priimtame Viešojo pirkimo įstatyme buvo numatyta, kad šio įstatymo nuostatos netaikomos pirkimams, kurie atliekami vadovaujantis Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos įstatymu. Vėliau 1998 metais Vyriausybė atskiru nutarimu detaliau reglamentavo tokius pirkimus. Viešųjų pirkimų įstatymo 1999 metų redakcijoje socialiniai klausimai nebuvo paliesti, tačiau tuoj pat buvo apsižiūrėta ir 2000 m. kovo 21 d. Seimas papildė įstatymą. Nuo to laiko Viešųjų pirkimų įstatymas visada turėjo darnią socialinę plėtrą skatinančias nuostatas.

Lietuvai derinant savo teisinę bazę su Europos Sąjungos reikalavimais į Viešųjų pirkimų įstatymą buvo perkelti direktyvose 2004/17/EB ir 2004/18/EB esantys reikalavimai, kurie taip pat numatė galimybę viešuosius pirkimus naudoti darniai plėtrai palaikyti. Kaip matyti, Lietuvoje visada buvo teisinės prielaidos vykdyti socialiai orientuotus viešuosius pirkimus, tačiau tai negarantavo šių pirkimų plėtros. Tik pastaraisiais metais aktyviau reikalaujant neįgalius asmenis ir socialines įmones vienijančioms visuomeninėms organizacijoms ir šiuos reikalavimus palaikant valdžios institucijoms buvo imtasi praktinio tokių pirkimų skatinimo. Didėjant pirkimų skaičiui ir apimtims tiek perkančiosios organizacijos, tiek pirkimuose dalyvaujančios įmonės susidūrė su informacijos stygiumi ir praktinėmis problemomis, todėl šis leidinys skirtas visiems viešųjų pirkimų specialistams. Pirmoji leidinio dalis skirta daugiau praktikams, norintiems kuo greičiau ir paprasčiau įvykdyti rezervuotą socialiai atsakingą viešąjį pirkimą. Joje akcentuotos socialinėms įmonėms rezervuoto pirkimo, kuris dažniausiai pasirenkamas socialiai orientuotiems viešiesiems pirkimams, ypatybės palyginti su įprastu pirkimu. Antroji leidinio dalis skirta platesniam teisinių, organizacinių ir praktinių problemų, susijusių su socialiai orientuotais viešaisiais pirkimais, aptarimui. Ši dalis turėtų būti įdomi specialistams, kurie nori išsamiau susipažinti su paminėtų pirkimų specifika ar susiduria su tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčais, ieško naujų kelių įgyvendinti socialinės sanglaudos politikai.

I DALIS. REZERVUOTŲJŲ VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ PRAKTIKA

PERKANČIOSIOS ORGANIZACIJOS TEISĖ REZERVUOTI VIEŠUOSIUS PIRKIMUS SOCIALINĖMS IR KITOMS ĮMONĖMS

Viešųjų pirkimų įstatymu jau pakankamai seniai įtvirtinta perkančiųjų organizacijų teisė vykdyti socialiai atsakingus viešuosius pirkimus. Tokių pirkimų samprata yra pakankamai plati ir giliau analizuojama II-oje šio leidinio dalyje. Viena iš socialiai atsakingų viešųjų pirkimų rūšių yra rezervuoti pirkimai, nurodyti Viešųjų pirkimų įstatymo 13 ir 91 straipsniuose. Nors sąvokos „rezervuotas pirkimas“, „rezervuota teisė“ vartojamos daugiausia kalbant apie įstatymo 13 straipsnyje nurodytus pirkimus, tačiau 91 straipsnyje nurodyti pirkimai savo esme mažai skiriasi, todėl šiame leidinyje sąvoka „rezervuotas pirkimas“ apima tuos socialiai atsakingus viešuosius pirkimus, kai perkančioji organizacija pirkimo sąlygose nurodo, kad pirkime gali dalyvauti tik specialų statusą turinčios įmonės[1].

Socialiai atsakingu viešuoju pirkimu yra ne tik rezervuotas pirkimas, bet ir pirkimas, kurio sąlygos skirtos socialinei aplinkai gerinti, pavyzdžiui, mažinti bedarbystę, sudaryti geresnes judėjimo sąlygas neįgaliesiems. Antrojoje leidinio dalyje bus plačiau aptartos tokių pirkimų galimybės, o ši leidinio dalis skirta populiariausių, t. y. rezervuotųjų pirkimų problematikai.

Viešųjų pirkimų įstatymo 13 straipsnis perkančiajai organizacijai suteikia teisę jos vykdomame pirkime leisti dalyvauti (rezervuoti teisę dalyvauti) tik neįgaliųjų socialinėms įmonėms arba nustatyti, kad tokie pirkimai bus atliekami pagal remiamų asmenų, kurių dauguma yra neįgalieji, įdarbinimo programas. Realiai Lietuvoje viešieji pirkimai rezervuojami tik neįgaliųjų socialinėms įmonėms, nes nei Nacionalinėje žmonių su negalia socialinės integracijos programoje, nei kitose programose viešųjų pirkimų rezervavimo remiamiems asmenims, kurių dauguma yra neįgalieji, nėra numatyta.

Viešųjų pirkimų įstatymo 91 straipsnyje, palyginti su 13 straipsniu, labiau išplėstas ūkio subjektų (tiekėjų), kuriems perkančioji organizacija turi teisę suteikti išimtines galimybes dalyvauti jos vykdomuose pirkimuose, ratas. Perkančioji organizacija turi teisę nustatyti, kad jos vykdomame pirkime turi teisę dalyvauti atstovai šių ūkio subjektų grupių:

---

[1] Detalesnį žymėjimo pasirinkimo paaiškinimą rasite leidinio II dalyje.

- socialinių įmonių,
- neįgaliųjų socialinių įmonių,
- įmonių, kuriose dirba daugiau kaip 50 procentų nuteistųjų, atliekančių arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes,
- įmonių, kurių dalyviai yra sveikatos priežiūros įstaigos ir kuriose darbo terapijos pagrindais dirba ne mažiau kaip 50 procentų pacientų.

Nuo kitų viešųjų pirkimų rezervuoti pirkimai nedaug kuo skiriasi. Jie gali būti vykdomi ir nepaskelbus apie pirkimą, pavyzdžiui, atliekant mažos vertės pirkimą, apie kurį pagal perkančiosios organizacijos taisykles nebūtina skelbti. Rezervuotieji pirkimai turi būti įtraukiami į perkančiosios organizacijos pirkimų planus, vėliau parengus skelbimą skelbiami, tiekėjams turi būti pateikti visi pirkimo dokumentai, pagal kuriuose tiekėjai rengia savo pasiūlymus, o perkančioji organizacija juos vertina. Atlikus rezervuotą pirkimą, išskyrus mažos vertės, perkančioji organizacija turi parengti ir pateikti Viešųjų pirkimų tarnybai pirkimo procedūrų ataskaitą, o pasibaigus metams – viešųjų pirkimų ataskaitą.

REZERVUOTŲ VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ PLANAVIMAS

Vadovaujantis Viešųjų pirkimų įstatymo 7 straipsnio 1 dalimi perkančioji organizacija privalo planuoti savo viešuosius pirkimus. Parengusi metinį planą turi jo suvestinę paskelbti Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje ir savo tinklalapyje, jeigu toks yra. Į planą ir suvestinę turi būti įtraukti ir numatomi socialiai atsakingi viešieji pirkimai. Rezervuotų socialiai atsakingų viešųjų pirkimų įtraukimas į suvestinę Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje šiek tiek skiriasi nuo kitų pirkimų. Įrašant rezervuotą pirkimą vietoje pirkimo būdo reikia nurodyti jo vykdymo teisinį pagrindą (žr. 1 pav.).

Socialiai atsakingų viešųjų pirkimų teisiniu pagrindu gali būti Viešųjų pirkimų įstatymo 13 ar 91 straipsniai. Nesupaprastinti pirkimai gali būti atliekami vadovaujantis 13 straipsniu, o supaprastinti – 13 arba 91 straipsniais[2]. Konkretus pirkimo būdas nurodomas pastabų laukelyje (žr. 2 pav.). Tokiais pirkimo būdais gali būti atviras ir ribotas konkursai, skelbiamos derybos, supaprastintas atviras ar ribotas konkursai, supaprastintos skelbiamos derybos ir kiti įstatymo ar supaprastintų pirkimo taisyklių numatyti pirkimo būdai.

[2] Detalesnį paaiškinimą rasite šio leidinio II dalyje.

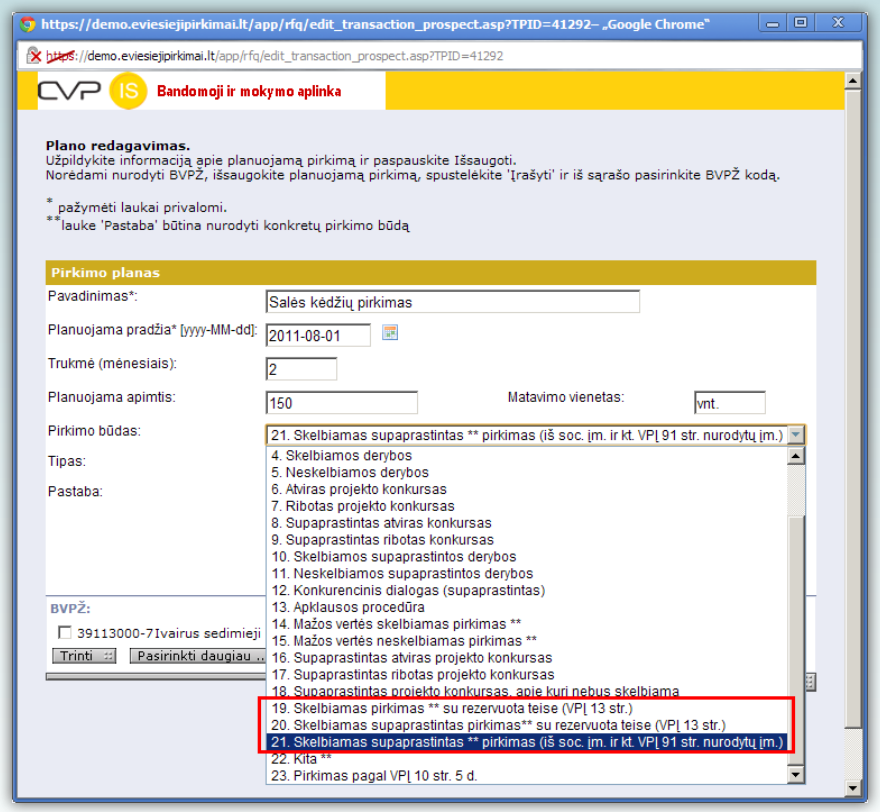

1 paveikslas. Socialiai atsakingo viešojo pirkimo teisinio pagrindo nurodymas

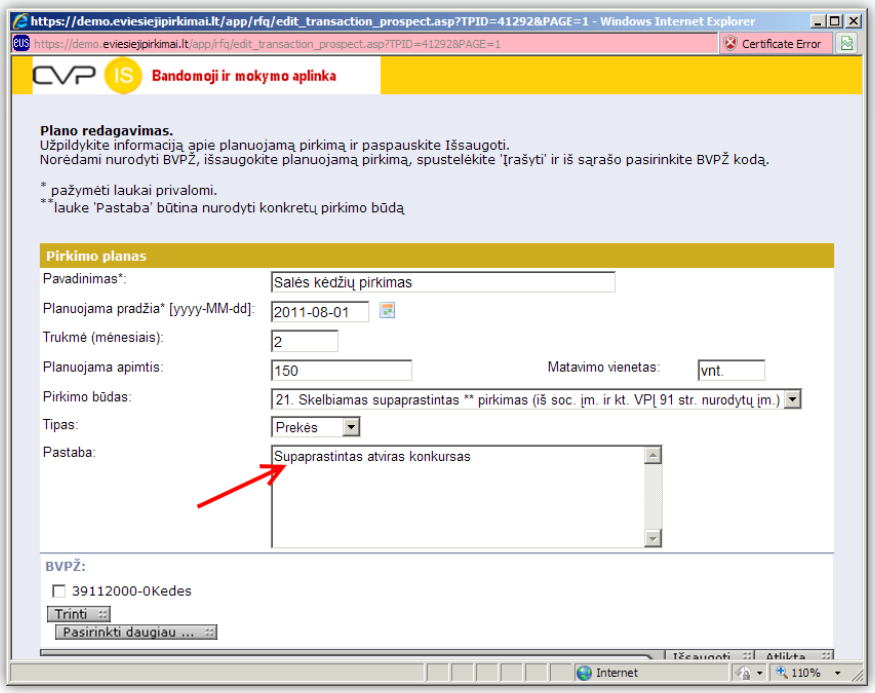

2 paveikslas. Socialiai atsakingo viešojo pirkimo būdo nurodymas

REZERVUOTŲ VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ VYKDYMO YPATYBĖS

Rezervuoti viešieji pirkimai vykdomi taip pat, kaip ir kiti pirkimai. Yra tik kelios ypatybės juos skelbiant ir rengiant ataskaitas.

Pirkimų paskelbimui perkančioji organizacija Centrinės viešųjų pirkimų sistemos priemonėmis užpildo skelbimo formą ir perduoda skelbimą Viešųjų pirkimų tarnybai. Jeigu perkančioji organizacija vykdydama supaprastintą pirkimą nusprendžia jį rezervuoti ūkio subjektams, nurodytiems Viešųjų pirkimų įstatymo 13 ar 91 straipsniuose, tai nurodo pirkimo skelbime (žr. 3 pav.).

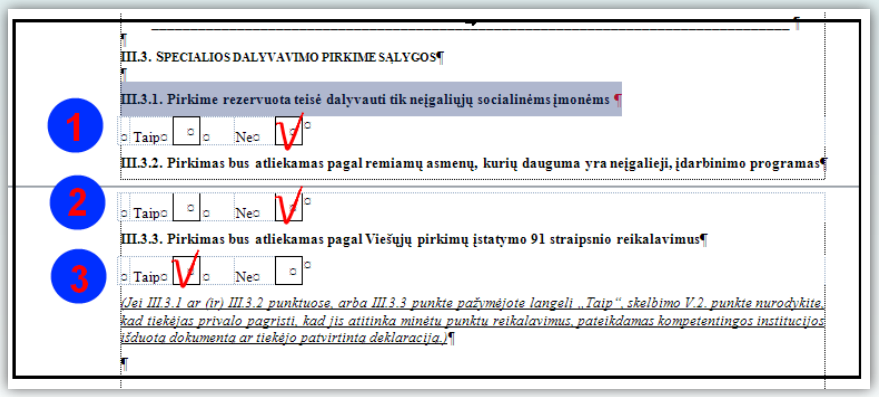
III.3. SPECIALIOS DALYVAVIMO PIRKIME SĄLYGOS

1 III.3.1. Pirkime rezervuota teisė dalyvauti tik neįgaliųjų socialinėms įmonėms

Taip ☐ Ne ☑

III.3.2. Pirkimas bus atliekamas pagal remiamų asmenų, kurių dauguma yra neįgalieji, įdarbinimo programas

2 Taip ☐ Ne ☑

III.3.3. Pirkimas bus atliekamas pagal Viešųjų pirkimų įstatymo 91 straipsnio reikalavimus

3 Taip ☑ Ne ☐

(Jei III.3.1 ar (ir) III.3.2 punktuose, arba III.3.3 punkte pažymėjote langelį „Taip“, skelbimo V.2. punkte nurodykite, kad tiekėjas privalo pagristi, kad jis atitinka minėtų punktų reikalavimus, pateikdamas kompetentingos institucijos išduotą dokumentą ar tiekėjo patvirtintą deklaraciją.)

3 paveikslas. Socialiai atsakingo viešojo pirkimo teisinio pagrindo žymėjimas supaprastinto pirkimo skelbimo formoje

Pateiktas žymėjimo skelbimo formoje pavyzdys taikomas atliekant supaprastintą pirkimą vadovaujantis Viešųjų pirkimų įstatymo 91 straipsniu, todėl skelbimo formoje pažymėta 3 pozicija.

Vykdant nesupaprastintą (viršijantį tarptautinių pirkimų verčių ribas) socialiai atsakingą viešąjį pirkimą tarptautinio skelbimo formoje reikia pažymėti, ar pirkimas rezervuojamas Viešųjų pirkimų įstatymo 13 straipsnyje nurodytoms socialinėms įmonėms ar asmenų grupėms (žr. 4 pav.). Jeigu pažymima „taip“, būtinai reikia pažymėti vieną ar abi šias pozicijas:

1) pirkime rezervuota teisė dalyvauti tik neįgaliųjų socialinėms įmonėms bei įmonėms ir organizacijoms, kuriose ne mažiau kaip pusė visų darbuotojų yra asmenys su negalia („Sutartis skirta tik globojamoms darbo grupėms“),

2) pirkimas bus atliekamas pagal remiamų asmenų, kurių dauguma yra neįgalieji, įdarbinimo programas („Sutartis turi būti vykdoma įgyvendinant globojamas užimtumo programas“).

Dažniausiai žymima tik 1-oji pozicija[3].

[3] Detalesnį žymėjimo pasirinkimo paaiškinimą rasite šio leidinio II dalyje.

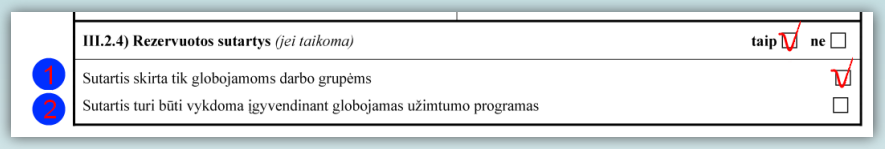

	III.2.4) Rezervuotos sutartys *(jei taikoma)*	taip ☑ ne ☐
1	Sutartis skirta tik globojamoms darbo grupėms	☑
2	Sutartis turi būti vykdoma įgyvendinant globojamas užimtumo programas	☐

4 paveikslas. Socialiai atsakingo viešojo pirkimo teisinio pagrindo žymėjimas tarptautinio pirkimo skelbimo formoje

Perkančiajai organizacijai skelbime pažymėjus, kad bus vykdomas rezervuotas pirkimas, toliau būtina skelbime nurodyti, kokius dokumentus turi pateikti tiekėjas, norintis paliudyti teisę dalyvauti tokiame pirkime.

Jeigu atliekamas supaprastintas pirkimas Viešųjų pirkimų įstatymo 91 straipsnio pagrindu, skelbime nurodomos informacijos pavyzdys pateiktas 5 paveiksle.

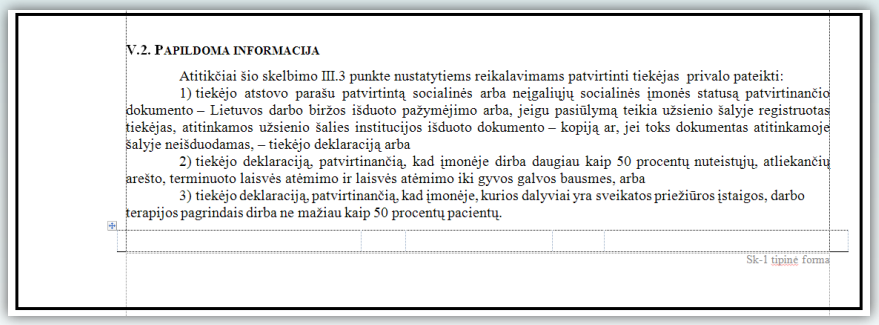

V.2. PAPILDOMA INFORMACIJA

Atitikčiai šio skelbimo III.3 punkte nustatytiems reikalavimams patvirtinti tiekėjas privalo pateikti:

1) tiekėjo atstovo parašu patvirtintą socialinės arba neįgaliųjų socialinės įmonės statusą patvirtinančio dokumento – Lietuvos darbo biržos išduoto pažymėjimo arba, jeigu pasiūlymą teikia užsienio šalyje registruotas tiekėjas, atitinkamos užsienio šalies institucijos išduoto dokumento – kopiją ar, jei toks dokumentas atitinkamoje šalyje neišduodamas, – tiekėjo deklaraciją arba

2) tiekėjo deklaraciją, patvirtinančią, kad įmonėje dirba daugiau kaip 50 procentų nuteistųjų, atliekančių arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes, arba

3) tiekėjo deklaraciją, patvirtinančią, kad įmonėje, kurios dalyviai yra sveikatos priežiūros įstaigos, darbo terapijos pagrindais dirba ne mažiau kaip 50 procentų pacientų.

Sk-1 tipinė forma

5 paveikslas. Tiekėjo statusą pagrindžiančių dokumentų nurodymas supaprastinto pirkimo skelbime

Jeigu perkančioji organizacija vykdo skelbiamą mažos vertės viešąjį pirkimą pagal Viešųjų pirkimų įstatymo 91 straipsnį, ji mažos vertės pirkimo skelbime turėtų įrašyti 6 pav. pavaizduotą informaciją.

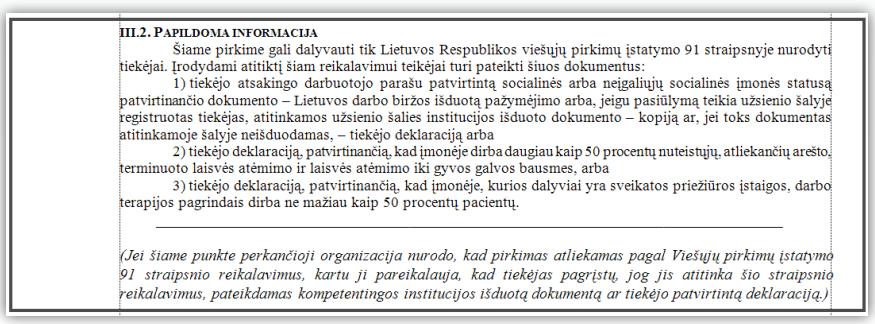

III.2. PAPILDOMA INFORMACIJA

Šiame pirkime gali dalyvauti tik Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 91 straipsnyje nurodyti tiekėjai. Įrodydami atitiktį šiam reikalavimui teikėjai turi pateikti šiuos dokumentus:

1) tiekėjo atsakingo darbuotojo parašu patvirtintą socialinės arba neįgaliųjų socialinės įmonės statusą patvirtinančio dokumento – Lietuvos darbo biržos išduotą pažymėjimo arba, jeigu pasiūlymą teikia užsienio šalyje registruotas tiekėjas, atitinkamos užsienio šalies institucijos išduoto dokumento – kopiją ar, jei toks dokumentas atitinkamoje šalyje neišduodamas, – tiekėjo deklaraciją arba

2) tiekėjo deklaraciją, patvirtinančią, kad įmonėje dirba daugiau kaip 50 procentų nuteistųjų, atliekančių arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes, arba

3) tiekėjo deklaraciją, patvirtinančią, kad įmonėje, kurios dalyviai yra sveikatos priežiūros įstaigos, darbo terapijos pagrindais dirba ne mažiau kaip 50 procentų pacientų.

(Jei šiame punkte perkančioji organizacija nurodo, kad pirkimas atliekamas pagal Viešųjų pirkimų įstatymo 91 straipsnio reikalavimus, kartu ji pareikalauja, kad tiekėjas pagrįstų, jog jis atitinka šio straipsnio reikalavimus, pateikdamas kompetentingos institucijos išduotą dokumentą ar tiekėjo patvirtintą deklaraciją.)

6 paveikslas. Tiekėjo statusą pagrindžiančių dokumentų nurodymas mažos vertės pirkimo skelbime

Jeigu perkančioji organizacija vis dėlto vykdo rezervuotą supaprastiną viešąjį pirkimą pagal Viešųjų pirkimų įstatymo 13 straipsnį, ji skelbime turėtų įrašyti 7 pav. pavaizduotą informaciją.

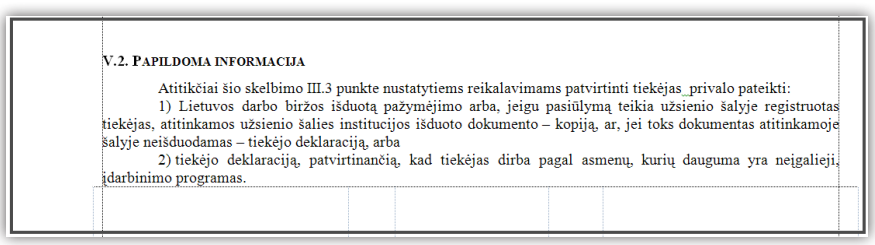

V.2. PAPILDOMA INFORMACIJA

Atitikčiai šio skelbimo III.3 punkte nustatytiems reikalavimams patvirtinti tiekėjas privalo pateikti:

1) Lietuvos darbo biržos išduotą pažymėjimo arba, jeigu pasiūlymą teikia užsienio šalyje registruotas tiekėjas, atitinkamos užsienio šalies institucijos išduoto dokumento – kopiją, ar, jei toks dokumentas atitinkamoje šalyje neišduodamas – tiekėjo deklaraciją, arba

2) tiekėjo deklaraciją, patvirtinančią, kad tiekėjas dirba pagal asmenų, kurių dauguma yra neįgalieji, įdarbinimo programas.

7 paveikslas. Tiekėjo statusą pagrindžiančių dokumentų nurodymas supaprastinto rezervuoto pirkimo skelbime

Jeigu perkančioji organizacija vykdo rezervuotą tarptautinį viešąjį pirkimą pagal Viešųjų pirkimų įstatymo 13 straipsnį, ji tarptautinio pirkimo skelbime turėtų įrašyti 8 pav. pavaizduotą informaciją.

VI.3) Papildoma informacija *(jei taikoma)*

Atitikčiai šio skelbimo III.2.4 punkte nustatytiems reikalavimams patvirtinti tiekėjas privalo pateikti:
1) Lietuvos darbo biržos išduotą pažymėjimo arba, jeigu pasiūlymą teikia užsienio šalyje registruotas tiekėjas, atitinkamos užsienio šalies institucijos išduoto dokumento – kopiją, ar, jei toks dokumentas atitinkamoje šalyje neišduodamas – tiekėjo deklaraciją, arba
2) tiekėjo deklaraciją, patvirtinančią, kad tiekėjas dirba pagal asmenų, kurių dauguma yra neįgalieji, įdarbinimo programas.

8 paveikslas. Tiekėjo statusą pagrindžiančių dokumentų nurodymas tarptautinio rezervuoto pirkimo skelbime

Perkančioji organizacija privalo Viešųjų pirkimų tarnybai raštu pateikti metinę pirkimų ataskaitą. Šioje ataskaitoje perkančioji organizacija taip pat privalo pateikti duomenis apie visus per kalendorinius metus atliktus pirkimus pagal Viešųjų pirkimų įstatymo 91 straipsnio reikalavimus (informacijos pateikimo pavyzdys yra 9 pav.). Ataskaita pateikiama per 30 dienų, pasibaigus ataskaitiniams kalendoriniams metams.

Pildydama ataskaitą perkančioji organizacija privalo nurodyti sutarčių, kurios sudarytos pirkimus atlikus pagal įstatymo 91 straipsnį sumas. Reikia pažymėti, kad reikia skaičiuoti ne kiek tais metais buvo sumokėta pagal sutartis, bet kokia tais metais sudarytų sutarčių bendra vertė. Pavyzdžiui, jeigu ilgalaikė pirkimo sutartis sudaryta praėjusiais metais, pagal ją mokama ir šiais metais, tačiau į ataskaitą tokia sutartis netraukiama. Jeigu ataskaitiniais metais sudaroma ilgalaikė sutartis, tai ataskaitoje įrašoma prognozuojama viso sutarties vykdymo laikotarpio vertė. Kai kada perkančiosios organizacijos teigia negalinčios tiksliai atspėti, kiek jos išleisiančios pagal tokią sutartį. Tokiu atveju rekomenduojama apskaityti ne tikslią, bet pačią didžiausią galimą sutarties vykdymo vertę. Taip pat atkreipiame dėmesį, kad grafoje „Procentai nuo paskirtų biudžeto asignavimų“ pirkimo apimtis reikia nurodyti ne nuo paskirtų asignavimų, bet, vadovaujantis pakeistu Viešųjų pirkimų įstatymo 91 straipsniu, nuo supaprastintiems pirkimams skirtų lėšų. Tikėkimės, kad Viešųjų pirkimų tarnyba netrukus šiuos pakeitimus įgyvendins ir informacinėje sistemoje.

IV. SUPAPRASTINTI PIRKIMAI PAGAL VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ ĮSTATYMO 91 STRAIPSNIO REIKALAVIMUS

Pirkimo objekto rūšis	Bendra sutarčių, sudarytų vadovaujantis Viešųjų pirkimų įstatymo 91 straipsniu, suma (Lt)	Procentai nuo paskirtų biudžeto asignavimų
Prekės	126444	8,3
Paslaugos	56200	1,9
Darbai	0	0
Iš viso	182644	

9 paveikslas. Rezervuotų pirkimų įrašymas į viešųjų pirkimų ataskaitą

II DALIS. SOCIALIAI ATSAKINGŲ VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ TEISINIS REGULIAVIMAS IR PRAKTIKA

TARPTAUTINIAI TEISĖS AKTAI

Europos Sąjungos teisės apžvalga

Europos Sąjungoje viešuosius pirkimus reglamentuojantys įstatymai parengti vadovaujantis ES teise. Pagrindiniai principai buvo nustatyti dar 1957 metais pasirašius Romos sutartį, kuria įsteigta Europos Ekonominė Bendrija. Vėliau reglamentavimą išplėtė 1992 metais pasirašyta Mastrichto sutartis ir 2007 m. Lisabonos sutartis. Tačiau vien sutarčių nepakako Europos Sąjungos vidaus rinkos veiksmingumui užtikrinti, todėl buvo priimtos direktyvos, kurios nustatė konkrečius reikalavimus ES narių įstatymams. Pirmoji viešųjų pirkimų direktyva buvo priimta dar 1971 metais. 2004 metais buvo priimtos dvi konsoliduotos viešųjų pirkimų direktyvos (2004/17/EB ir 2004/18/EB), kuriomis vadovaujantis turi būti parengti visų ES narių viešuosius pirkimus reglamentuojantys teisės aktai. Šių direktyvų svarbiausi tikslai – įgyvendinti prekių judėjimo, įsisteigimo bei paslaugų judėjimo laisves, taip pat iš jų kylančius lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo ir skaidrumo principus. Būtent šiomis laisvėmis ir principais būtina vadovautis aiškinantis direktyvų nuostatas. Vartojamas terminas „*socialiai atsakingas viešasis pirkimas*“ reiškia viešąjį pirkimą, kurio metu atsižvelgiama į vieną ar kelis socialinius aspektus: užimtumo galimybes, padorų darbą, socialinių ir darbo teisių laikymąsi, socialinį dalyvavimą (įskaitant asmenis su negalia), vienodas galimybes, prieinamumą, pritaikymą visiems, dėmesį tvarumo kriterijams, įskaitant etiškos prekybos klausimus ir dažnesnį savanorišką įmonių socialinės atsakomybės reikalavimų laikymąsi įgyvendinant Europos Sąjungos sutarties ir pirkimo direktyvų principus[4].

Europos Komisija, siekdama skatinti darniuosius viešuosius pirkimus ir padėti Europos Sąjungos valstybių narių perkančiosioms organizacijoms vykdyti socialiai atsakingus viešuosius pirkimus, 2001 m. spalio 15 d. išleido aiškinamąjį komunikatą dėl viešiesiems pirkimams taikomų Bendrijos teisės aktų ir galimybių integruoti socialinius aspektus į viešuosius[5]. Komunikate perkančiosioms organizacijoms pateikti įvairūs pasiūlymai dėl

---

[4] Europos Komisija. Perkant socialiai vadovas – socialiniai aspektai viešuosiuose pirkimuose.

[5] Komisijos aiškinamasis komunikatas KOM (2001) 566 dėl ES teisės, taikomos viešiesiems pirkimams ir galimybės į juos integruoti socialinius aspektus.

socialinių aspektų diegimo į viešųjų pirkimų procedūras. Tokiems socialiniams aspektams galėtų būti, pavyzdžiui, priskiriamas žmonių su negalia integravimasis į visuomenę, ilgalaikių bedarbių įdarbinimas ir t. t.

Sutarties skyrimo kriterijai

Tiek 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/17/EB dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų tvarkos derinimo, tiek 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/18/EB dėl viešųjų darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo labai panašiai reguliuoja viešųjų pirkimų socialinius aspektus. Abiejų direktyvų preambulėse[6] pabrėžiama, kad perkančiosios organizacijos turi pasirinkti tokius pasiūlymų vertinimo kriterijus, kurie leistų palyginti socialinius pasiūlymų aspektus. Svarbu, kad šie kriterijai būtų:

- iš anksto paskelbti,

- užtikrinantys lygiateisiškumą,

- leidžiantys objektyviai palyginti pasiūlymus, aiškūs ir nesuteiktų perkančiajai organizacijai neribotos galimybės manipuliuoti konkrečių pasiūlymų vertinimu, t. y. rengdami pasiūlymus tiekėjai turi iš anksto žinoti, už kokius aspektus kokia balų suma bus įvertinti jų pasiūlymai,

- turi būti susiję su numatomos sudaryti sutarties dalyku.

Ypač pabrėžiama, kad pasiūlymus vertinti galima atsižvelgiant į jų naudą nepalankioje padėtyje esančių žmonių grupėms, kurių poreikių tenkinimui skirtas pirkimo objektas. Pavyzdžiui, jeigu viešasis pirkimas skirtas interneto svetainės sukūrimo paslaugai įsigyti, vertinant pasiūlymus gali būti atsižvelgiama į tiekėjo siūlomas priemones, padidinančias svetainėje esančios informacijos prieinamumą silpnesnį regėjimą turintiems asmenims.

Abiejų direktyvų preambulėse paminėta galimybė pasiūlymų vertinime remtis socialiniais kriterijais[7].

---

[6] Direktyva 2004/18/EB. (1) /.../ Ši direktyva remiasi Teisingumo Teismo praktika, ypač praktika dėl sutarčių sudarymo kriterijų, kuri paaiškina, kokias galimybes turi perkančiosios organizacijos, patenkindamos atitinkamus visuomenės poreikius, tarp jų aplinkosaugos ir (arba) socialinės srities, su sąlyga, kad nustatytieji kriterijai yra susiję su sutarties dalyku, nesuteikia perkančiajai organizacijai neribotos pasirinkimo laisvės, yra aiškiai išdėstyti ir atitinka pagrindinius principus, išvardytus 2 konstatuojamojoje dalyje.

Direktyva 2004/17/EB. (1) /.../ Ši direktyva yra paremta Teisingumo Teismo jurisprudencija, visų pirma bylomis dėl sutarčių sudarymo kriterijų, kuri paaiškina perkančiųjų subjektų galimybes patenkinti visuomenės poreikius, įskaitant aplinkosaugos ir (arba) socialinius poreikius, su sąlyga, kad tokie kriterijai yra susiję su sutarties dalyku, perkančiajam subjektui nesuteikia neribotos pasirinkimo laisvės, yra aiškiai išvardyti ir atitinka pagrindinius principus, paminėtus Direktyvos 9 konstatuojamojoje dalyje.

[7] Direktyva 2004/18/EB. (46) /.../ Tokiomis pačiomis sąlygomis perkančioji organizacija gali taikyti kriterijus socialiniams

Viešųjų pirkimų rezervavimas

Viešųjų pirkimų direktyvos numato galimybę nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinti viešųjų pirkimų rezervavimą (išimtinės teisės dalyvauti sudarymą) tiems tiekėjams, kurie atstovauja tam tikroms neįgalių asmenų darbo grupėms arba vykdo šių asmenų įdarbinimo programas[8]. Tai grindžiama poreikiu neįgalius asmenis integruoti į darbo rinką ir į tai, kad tokius asmenis įdarbinantys tiekėjai turi menkesnes galimybes konkuruoti rinkoje. Direktyvose tiksliai neapibrėžtos šių darbo grupių ar įdarbinimo programų sąvokos, nes kiekvienoje šalyje jos gali skirtis. Numatyta tik tiek, kad dauguma darbuotojų turi būti asmenys su negalia, dėl savo negalios pobūdžio arba sunkumo negalintys dirbti įprastomis sąlygomis. Taip pat numatytas reikalavimas apie pirkimo rezervavimą pranešti skelbime. Kartu tai reiškia, kad perkančioji organizacija siekdama lygiateisiškumo rezervuoti gali tiktai tuos pirkimus, kurie vykdomi pagal atviras procedūras, t. y. juose turi teisę dalyvauti visi tiekėjai, atitinkantys nustatytas sąlygas.

Viešųjų pirkimų sutartys

Darnią socialinę raidą lemiantys reikalavimai gali būti numatomi ir sutarčių sąlygose. Šiuo atveju turima galvoje ir pirkimo dokumentuose pateikiamos svarbiosios numatomų sudaryti sutarčių sąlygos ir pačios sutartys. Viešųjų pirkimų direktyvose akcentuojama šių reikalavimų sąsaja su socialinėmis reikmėmis[9]. Pavyzdžiui, leidžiama pirkimo sąlygose

---

reikalavimams tenkinti, visų pirma sutarties specifikacijose apibrėžtiems ypač nepalankioje padėtyje esančių žmonių grupių, kurioms priklauso šių darbų, prekių arba paslaugų, kaip sutarties objekto, gavėjai/naudotojai, poreikiams tenkinti.

Direktyva 2004/17/EB. 55) /.../ Tomis pačiomis sąlygomis perkantysis subjektas gali taikyti kriterijus, kuriais siekiama atitikti socialinius reikalavimus, visų pirma reaguojant į ypač nepalankioje padėtyje esančių žmonių grupių, kurioms priklauso asmenys, gaunantys/naudojantys darbus, tiekiamas prekes ar paslaugas, kurios yra sutarties objektas, poreikius, apibrėžtus sutarties specifikacijose.

[8] Direktyva 2004/18/EB. (28) /.../ Todėl turėtų būti numatyta, kad valstybės narės gali rezervuoti tokioms darbo grupėms teisę dalyvauti viešųjų sutarčių sudarymo procedūrose arba rezervuoti globojamų įdarbinimo programų dalyviams sutarčių įvykdymą.

Direktyva 2004/18/EB. 19 straipsnis. Rezervuotos sutartys. Valstybės narės gali rezervuoti teisę dalyvauti viešųjų sutarčių sudarymo procedūrose globojamoms darbo grupėms arba numatyti, kad tokios sutartys gali būti vykdomos pagal globojamas įdarbinimo programas, kuriose dauguma darbuotojų yra asmenys su negalia, dėl savo negalios pobūdžio arba rimtumo negalintys dirbti įprastomis sąlygomis. Skelbime apie pirkimą turi būti nuoroda į šią nuostatą.

Direktyva 2004/17/EB. (39) /.../ Todėl tikslinga numatyti, kad valstybės narės tokioms dirbtuvėms galėtų iš anksto suteikti teisę dalyvauti konkursuose dėl sutarčių arba skirti vykdyti sutartis pagal globojamas darbo programas.

Direktyva 2004/17/EB. 28 straipsnis. Rezervuotos sutartys. Valstybės narės gali pasilikti sau teisę dalyvauti sutarčių sudarymo su globojamomis darbo grupėmis procedūrose ar numatyti, kad tokios sutartys gali būti vykdomos pagal globojamas užimtumo programas, kuriose dauguma susijusių darbuotojų yra asmenys su negalia, kurie dėl savo negalios pobūdžio ar rimtumo negali dirbti įprastomis sąlygomis. Skelbime, kuriame kviečiama dalyvauti konkurse, turi būti nuoroda į šį straipsnį.

[9] Direktyva 2004/17/EB. (44) Sutarties įvykdymo sąlygos neprieštarauja direktyvai, jei jos nėra nei tiesiogiai, nei netiesiogiai diskriminuojančios ir yra nurodytos skelbime, kviečiančiame dalyvauti konkurse, arba specifikacijose. Visų pirma jos gali būti skirtos skatinti profesinį rengimą darbo vietoje, žmonių, turinčių ypatingų integracijos sunkumų, užimtumą, kovą su nedarbu arba aplinkos apsaugą. Pavyzdžiui, gali būti paminėti reikalavimai, taikomi sutarties vykdymo metu, samdyti ilgai nerandančius darbo žmones arba įgyvendinti mokymo priemones bedarbiams arba jaunimui, iš esmės laikytis pagrindinių Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) konvencijų nuostatų, darant prielaidą, kad tokios nuostatos nėra įgyvendintos nacionalinėje teisėje, ir samdyti daugiau žmonių su negalia, nei yra reikalaujama pagal nacionalinius įstatymus.

Direktyva 2004/17/EB. 38 straipsnis. Sutarčių įvykdymo sąlygos. Perkantieji subjektai gali nustatyti specialias su sutarties įvykdymu susijusias sąlygas, jei jos atitinka Bendrijos teisės aktus ir yra nurodytos kvietime dalyvauti konkurse arba

numatyti, kad, vykdant statybos darbų sutartį, tam tikrus darbus ar jų dalį turi atlikti neįgalūs asmenys. Kartu direktyvos reikalauja, kad tokie reikalavimai būtų paminėti skelbime apie pirkimą arba techninėse specifikacijose dėl to, kad tiekėjams šią informaciją būtina žinoti iš anksto norint apskaičiuoti savo išlaidas ir pasiūlymų kainas. Sutarčių vykdymui nustatomi reikalavimai turi atitikti ES teisę. Pavyzdžiui, draudžiama tiekėjų diskriminacija nacionaliniu pagrindu ar pasiūlymų vertinimas taikant skirtingus kriterijus.

Techninės specifikacijos

Europos Sąjungos direktyvose numatyta, kad pirkimo dokumentuose išdėstytose techninėse specifikacijose turėtų būti sprendžiamas prieigos prie darbų, prekių ir paslaugų, kurie yra sutarties dalykas, klausimas[10]. Tuo vadovaujantis teisės aktuose gali būti nustatyti privalomi nacionaliniai reikalavimai dėl prieinamumo visiems, kurie turi būti atspindėti sutarties dalyke. Kitais žodžiais tariant, perkančioji organizacija turi teisę vadovaudamasi Lietuvos Respublikos įstatymais taip parengti techninę specifikaciją, kad pagal ją vykdant pirkimą ir sudarius sutartį pastatytas pastatas, teikiama paslauga ar įsigyjama prekė būtų tinkami naudoti, pavyzdžiui, žmonėms su negalia, dėl ko gali būti pastato techniniame projekte numatytas liftas neįgaliųjų vežimėliams, tam tikrus reikalavimus atitinkančios vonių ir tualetų patalpos, specialios patalpos tėvams su kūdikiais ir pan.

Taip pat verta pažymėti, kad perkančioji organizacija iš esmės turi teisę būsimos sutarties dalyką apibūdinančią techninę specifikaciją apibrėžti savo nuožiūra taip, kad sutartis leistų patenkinti perkančiosios organizacijos poreikius. Pirkimų direktyvos neapibrėžia ir nereguliuoja to, ką organizacija įsigyja. Direktyvos skirtos nustatyti reikalavimus įsigijimo procesui. Žinoma, paminėta teisė apibrėžti sutarties dalyką nėra absoliuti. Techninės specifikacijos apibrėžimas negali diskriminuoti teikėjų nacionaliniu ar verslo formos pagrindu. Vartojama terminologija, standartai ar pasirinkti apibrėžimo būdai taip pat negali būti diskriminuojantys. Pavyzdžiui, negalima nurodyti prekių ženklo, nes tai diskriminuoja gamintojus, ženklinančius perkančiosios organizacijos poreikius atitinkančią produkciją kitais prekių ženklais.

---

specifikacijose. Sutarties įvykdymo sąlygos visų pirma gali būti susijusios su socialinėmis ir aplinkos apsaugos reikmėmis.

Direktyva 2004/18/EB. 26 straipsnis. Sutarčių įvykdymo sąlygos. Perkančiosios organizacijos gali nustatyti specialias sąlygas, susijusias su sutarties įvykdymu, jei jos atitinka Bendrijos teisę ir yra nurodytos skelbime apie pirkimą arba specifikacijose. Sutarties įvykdymo sąlygos visų pirma gali būti susijusios su socialinėmis ir aplinkos apsaugos reikmėmis.

[10] Direktyva 2004/18/EB. (29) /.../ Perkančiosios organizacijos turėtų, jei tai įmanoma, nustatyti technines specifikacijas, siekiant atsižvelgti į žmonių su negalia arba į visų naudotojų poreikius. Techninės specifikacijos turėtų būti aiškiai išdėstytos, kad dalyviai žinotų, ką apima perkančiosios organizacijos nustatyti reikalavimai.

Direktyva 2004/17/EB. 34 straipsnis. Techninės specifikacijos.

1) Techninės specifikacijos, apibrėžtos XXI priedo 1 punkte, nurodomos pirkimo dokumentacijoje, tokioje kaip skelbimai apie pirkimą, pirkimo dokumentai ar papildomi dokumentai. Visais įmanomais atvejais šios techninės specifikacijos turėtų būti apibrėžtos taip, kad jose būtų atsižvelgta į žmonių su negalia kriterijus arba į visiems naudotojams tinkamą projektą.

VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ ĮSTATYMO KOMENTARAS

Bendrosios nuostatos

Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas rengtas vadovaujantis ES teisės reikalavimais, todėl socialiai atsakingų viešųjų pirkimų reglamentavimas iš esmės atitinka ES direktyvų reikalavimus, tačiau turi ir tam tikrų nacionalinių ypatybių. Šios ypatybės, taip pat kitos Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatos patogumo dėlei bus aptariamos ta tvarka, kokia įprastai vyksta pirkimo procesas, t. y. nuo pasirengimo pirkimui ir paskelbimo iki jo pabaigos sudarant viešojo pirkimo sutartį ir jos vykdymo.

Socialiai atsakingų viešųjų pirkimų samprata

Viešųjų pirkimų įstatyme socialiai atsakingų viešųjų pirkimų samprata tiesiogiai neapibrėžiama. Pagal teikėjų teises dalyvauti socialiai atsakinguose viešuosiuose pirkimuose tokius pirkimus galima suskirstyti į dvi grupes:

1) rezervuotus viešuosius pirkimus;

2) nerezervuotus socialiai atsakingus viešuosius pirkimus.

Lietuvoje kalbant apie socialiai atsakingus viešuosiuos pirkimus dažniausiai galvoje turimi rezervuoti pirkimai. Taip pat įdomu pažymėti, kad terminai „rezervuota teisė“ ar „rezervuotas pirkimas“ praktikoje ir įstatymo įgyvendinamuosiuose teisės aktuose dažniausiai vartojami kalbant apie 13 str. apibrėžiamus viešuosius pirkimus (pvz., Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2009 m. gegužės 15 d. įsakymas Nr. 1S-49 „Dėl Informacijos apie planuojamus vykdyti viešuosius pirkimus skelbimo Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2009, Nr. 60-2396; 2011, Nr. 25-1249), tačiau, kaip jau minėta šio leidinio I dalyje, 91 straipsnio nuostatos leidžia perkančiajai organizacijai taip pat rezervuoti jos pirkimus tam tikrai ūkio subjektų grupei, todėl šiame leidinyje terminas „rezervuotas pirkimas“ reiškia tiek 13, tiek 91 Viešųjų pirkimų įstatymo straipsniuose nurodytus pirkimus. Neteisinga manyti, kad visi socialiai atsakingi viešieji pirkimai gali būti tik rezervuoti. Tokį supaprastinimą tikriausiai sąlygoja tai, kad Viešųjų pirkimų įstatyme nėra atskiros socialiai atsakingų pirkimų sąvokos, tačiau yra du rezervuotiems pirkimams skirti straipsniai (13 ir 91). Vis dėlto, Viešųjų pirkimų įstatymas sudaro galimybes atlikti ir nerezervuotus, tačiau socialiai orientuotus viešuosius pirkimus.

Detaliau nagrinėjant rezervuotus pirkimus reikia pažymėti, kad remiantis ES direktyvų ir Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatų palyginimu 13 straipsnis suformuotas tiesiogiai perkeliant ES direktyvų nuostatas. Direktyvas galima laikyti teisės šaltiniu ir 91 straipsniui,

kuris ES teisės leidžiamose ribose nustato papildomus reikalavimus, kaip paaiškinta toliau, taikomus supaprastintiems viešiesiems pirkimams. Įstatymo 13 straipsnis yra I skyriuje, todėl šio straipsnio nuostatos taikomos visiems Viešųjų pirkimų įstatymo reglamentuojamiems pirkimams, tarp jų ir supaprastintiems, kuriems reikalavimai nustatyti įstatymo IV skyriuje. Vadovaujantis įstatymo 12 straipsnio 8 dalies nuostatomis 91 straipsnio reikalavimai taikomi tik supaprastintiems pirkimams. Atsižvelgiant į tai, kad įstatyme nėra nustatytų kitų papildomų taisyklių, galima manyti, kad atlikdama supaprastintus viešuosius pirkimus perkančioji organizacija turi teisę laisvai pasirinkti, 13 ar 91 straipsniu vadovautis, nors dalis 91 straipsnio reikalavimų (dėl privalomų atlikti pagal 91 straipsnį rezervuotų pirkimų dalies) įvykdymą perkančioji organizacija privalo užtikrinti net ir vykdydama pirkimus pagal 13 straipsnį.

Viešųjų pirkimų įstatymo 13 straipsnis perkančiajai organizacijai suteikia teisę jos vykdomame pirkime leisti dalyvauti (rezervuoti teisę dalyvauti) tik neįgaliųjų socialinėms įmonėms[11] arba nustatyti, kad tokie pirkimai bus atliekami pagal remiamų asmenų, kurių dauguma yra neįgalieji, įdarbinimo programas. Realiai Lietuvoje viešieji pirkimai rezervuojami tik neįgaliųjų socialinėms įmonėms, nes nei Nacionalinėje žmonių su negalia socialinės integracijos programoje, nei kitose programose viešųjų pirkimų rezervavimo remiamiems asmenims, kurių dauguma yra neįgalieji, nėra numatyta.

Viešųjų pirkimų įstatymo 91 straipsnyje, palyginti su 13 straipsniu, labai išplečiamas ūkio subjektų (tiekėjų), kuriems perkančioji organizacija turi teisę suteikti išimtines galimybes dalyvauti jos vykdomuose pirkimuose, ratas. Perkančioji organizacija turi teisę nustatyti, kad jos atliekamame pirkime turi teisę dalyvauti atstovai šių ūkio subjektų grupių:

- socialinių įmonių,
- neįgaliųjų socialinių įmonių,
- įmonių, kuriose dirba daugiau kaip 50 procentų nuteistųjų, atliekančių arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes,
- įmonių, kurių dalyviai yra sveikatos priežiūros įstaigos ir kuriose darbo terapijos pagrindais dirba ne mažiau kaip 50 procentų pacientų.

Praktikoje gali kilti klausimas, ar perkančioji organizacija turi teisę pati susiaurinti galimų teikėjų ratą, pavyzdžiui, leisti pirkime dalyvauti tik neįgaliųjų socialinėms įmonės ir neleisti kitiems įstatymo 91 straipsnyje nurodytiems asmenims. Aiškinantis šį klausimą svarbus įstatyme įtvirtintas nediskriminavimo ir lygiateisiškumo principas. Šio principo veikimas gali būti apribojamas tik išimtiniais įstatyme nustatytais atvejais. Tai reiškia, kad

[11] Neįgaliųjų socialinė įmonė turi socialinės įmonės požymius, tačiau joje neįgalieji, turintys I ar II invalidumo grupę, ar neįgalieji, kuriems nustatytas sunkus ar vidutinis neįgalumo lygis arba neviršijantis 55 procentų darbingumo lygis, arba didelių ar vidutinių specialiųjų poreikių lygis, turi sudaryti ne mažiau kaip 40 procentų metinio vidutinio sąrašuose esančių darbuotojų skaičiaus, kiti neįgalieji – ne mažiau kaip 10 procentų. Neįgaliųjų socialinės įmonės gali turėti daugiau papildomų kaštų, susidarančių dėl to, kad šiose įmonėse dirba neįgalieji. Todėl šioms įmonėms numatyta daugiau valstybės pagalbos rūšių.

perkančiajai organizacijai dar daugiau, nei numato įstatymas, susiaurinus galimų dalyvių ratą būtų pažeistas paminėtas principas, todėl perkančioji organizacija neturi teisės neleisti socialiai atsakingame viešajame pirkime dalyvauti kokios nors 91 straipsnyje paminėtos ūkio subjektų grupės atstovams.

Viešųjų pirkimų įstatymo 91 straipsnis taip pat nustato pareigą tam tikrą prekių, paslaugų ar darbų kiekį dėl supaprastintų pirkimų įsigyti iš nurodytų ūkio subjektų. Tokių pirkimų vertė neturi būti mažesnė kaip 5 procentai visų supaprastintų pirkimų vertės. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad dydis nurodytas ne nuo visų pirkimų, bet nuo supaprastintų. Taip pat numatyta išlyga, kad tokių pirkimų gali būti ir mažiau, jeigu perkančiajai organizacijai reikiamų prekių šie ūkio subjektai negamina, paslaugų neteikia ar darbų neatlieka. Analizuojant pastarąją nuostatą kyla keletas klausimų. Visų pirma, iš kur perkančioji organizacija gali sužinoti apie paminėtų ūkio subjektų gaminamas prekes, teikimas paslaugas ar atliekamus darbus. Viešųjų pirkimų įstatymo 91 str. 2 d. 1 p. nustatyta, kad šio straipsnio 1 dalyje nurodytos tiekėjo įstaigos ir įmonės gaminamų prekių, teikiamų paslaugų ar atliekamų darbų sąrašus nuolat skelbia CVPIS, taigi informaciją galima rasti internete adresu http://www.vpt.lt/socImoniuSarasai/indexSoc.php. Tačiau šio informacijos šaltinio negalima laikyti išsamiu ir todėl pakankamu sprendimui, ar pasiūla atitinka perkančiosios organizacijos poreikius, priimti. Pavyzdžiui, perkančioji organizacija matydama, kad paskelbtuose sąrašuose yra įrašytas jos perkamos prekė pavadinimas, negali teigti, kad ši prekė netenkina konkrečių jos poreikių. Perkančioji organizacija stengdamasi rūpestingai ir atidžiai vykdyti įstatymu jai nustatytas pareigas turėtų visais kitais galimais būdais išsiaiškinti, ar 91 straipsnyje nurodyti ūkio subjektai negamina jai reikalingų prekių, neteikia paslaugų ar neatlieka darbų. Galima manyti, kad tokios situacijos egzistavimo įrodinėjimas tenka perkančiajai organizacijai. Geriausia priemone tam reikėtų laikyti pirkimo paskelbimą. Jeigu paskelbtame pirkime, kuriame galėjo dalyvauti tik neįgaliųjų socialinės įmonės ar įmonės nurodytos įstatymo 91 straipsnyje, nebuvo gauta pasiūlymų, galima pagrįstai teigti, kad perkamų prekių, paslaugų ar darbų tokios įmonės negamina ar neatlieka. Iš kitos pusės, pačios įmonės turi stengtis plačiau reklamuoti savo produkciją ar paslaugas bent jau įvykdydamos pirkimų įstatymo 91 straipsnio 2 dalies 1 punkte nustatytą pareigą.

Vertinant įstatymo 91 straipsnio frazę „...jeigu perkančiajai organizacijai reikiamų prekių šie ūkio subjektai negamina, paslaugų neteikia ar darbų neatlieka“, atkreiptinas dėmesys, kad įstatyme akcentuojama prekių gamyba, paslaugų teikimas ar darbų atlikimas, todėl 91 straipsnyje nustatytos socialiai atsakingo viešojo pirkimo sampratos neatitiks atvejai, kai, pavyzdžiui, socialinė įmonė tik perparduoda kokias nors prekes ar tarpininkauja teikiant paslaugas. Kadangi įstatyme nėra detalizuotas šio reikalavimo įgyvendinimo kontrolės mechanizmas, galima manyti, kad tokios kontrolės mastą ir būdus nusistato pati perkančioji organizacija. Pačiu paprasčiausiu atveju ji gali tiesiog pasitikėti partneriu, tačiau būtų gerai, kad viešojo pirkimo sutartyje būtų numatyta bent teisė perkančiajai organizacijai

patikrinti gamybos ar teikimo procesus. Aiškinant įstatymą pagal protingumo principą, matyt, negalima reikalauti, kad tiekėjas užtikrintų absoliučiai visą prekių gamybos, paslaugų teikimo ar darbų atlikimo procesą, nes šiuolaikiniuose technologiniuose procesuose įprastas pusfabrikačių naudojimas ar subrangovų pasitelkimas. Įstatymas taip pat nedetalizuoja, kokia dalis gamybos ar teikimo proceso turi priklausyti tiekėjui, vadinasi, galima manyti, kad įstatymas jos neriboja ir ji gali būti palyginti nedidelė, tačiau neturėtų būti vien formali, nes tokiu atveju tiekėjas jau piktnaudžiautų savo teisėmis.

Vadovaujantis 91 straipsnio 2 dalies 2 punktu pirkimo sutarčiai įvykdyti tiekėjas kaip subrangovus, subtiekėjus ar subteikėjus gali pasitelkti tik tokį pat statusą turinčias įmones ir įstaigas. Šios nuostatos tikslas – sudaryti galimybes visoje produkcijos gamybos ar paslaugų teikimo grandinėje kuo geriau į darbo rinką integruoti remtinus asmenis.

Praktikoje neretai kyla klausimas, kaip apibrėžti subrangovo, subtiekėjo ar subteikėjo sąvokas. Lietuvos teisėje tiesioginių apibrėžimų nepavyko rasti. Subrangovo terminas vartojamas Civilinio kodekso 6.650 straipsnyje, tačiau daugiausia apibrėžiant jo teisinį santykį su generaliniu rangovu ir užsakovu. Atsižvelgiant į tai galima teigti, kad įstatymo leidėjas minėtų sąvokų apibrėžimą patikėjo perkančiajai organizacijai, kuri tai gali atlikti rengdama pirkimo dokumentus. Patartina vadovautis šiais principais:

1. Darbų subrangovu ar paslaugų subteikėju laikomas ūkio subjektas, kuriam tiekėjas paveda atlikti sutartyje tiesiogiai nurodytus darbus ar paslaugas.

1 pavyzdys. Sudarytos darbų viešojo pirkimo sutarties dalyku yra pastato statyba, be kita ko, numatant teritorijos sutvarkymą, todėl šiam darbui atlikti samdomas subrangovas turi atitikti įstatymo 91 str. nustatytus reikalavimus, tačiau statybinių konstrukcijų, pavyzdžiui, langų pagaminimas ir pristatymas į objektą neturi būti laikomi subranga ar subtiekimu jeigu langų gamintojas jų neįstato, nes sutartyje ar projektinėje dokumentacijose buvo nurodyta, kad pastate turi būti įrengti langai, tačiau nenurodyta, kas juos turi pagaminti. Šis principas taikytinas ir įsigyjant statybines medžiagas bei nuomojantis statybinę techniką. Toks įsigijimas ar nuoma nelaikytini subtiekimu ar subteikimu.

2 pavyzdys. Sudaryta sutartis dėl baldų pagaminimo. Pagal sutartį baldai turi būti pristatyti perkančiajai organizacijai, vadinasi, ji taip pat perka ir baldų pristatymo paslaugą. Šiame pavyzdyje, jeigu tiekėjas pasitelktų subrangovą baldų gamybai ar subteikėją pagamintų baldų pervežimui, šie ūkio subjektai turėtų atitikti įstatymo 91 str. reikalavimus.

2. Prekių subtiekimu nelaikomas statybai, gamybai ar paslaugų teikimui reikalingų medžiagų, žaliavų ar pusfabrikačių įsigijimas.

1 pavyzdys. Sudaryta sutartis su spaustuve dėl leidinių spausdinimo paslaugų. Spausdinimo metu sunaudoto popieriaus, dažų, elektros energijos tiekėjai nelaikomi subtiekėjais ir jiems neturėtų būti taikomi 91 str. reikalavimai.

2 pavyzdys. Sudaryta sutartis dėl informacinės sistemos sukūrimo ir įdiegimo.

Informacinė sistema kuriama panaudojant duomenų bazių valdymo sistemą (DBVS). DBVS licencijos laisvai platinamos rinkoje, todėl jas gali įsigyti bet kas. Šiuo atveju perkančioji organizacija sutartyje neturėtų pavesti tiekėjui jai perparduoti licencijas, nes tokiu atveju DBVS gamintojas – licencijų pardavėjas – būtų subteikėju ir privalėtų atitikti įstatymo 91 str. nustatytus reikalavimus. Perkančioji organizacija licencijas turėtų įsigyti pati atskiru pirkimu, kuris nebūtų vykdomas pagal 91 str. reikalavimus.

Socialiai atsakingų viešųjų pirkimų planavimas

Vadovaujantis Viešųjų pirkimų įstatymo 7 straipsnio 1 dalimi perkančioji organizacija, išskyrus Lietuvos Respublikos diplomatines atstovybes, konsulines įstaigas užsienyje ir Lietuvos Respublikos atstovybes prie tarptautinių organizacijų, rengia ir tvirtina planuojamų vykdyti einamaisiais biudžetiniais metais viešųjų pirkimų planus ir kasmet, ne vėliau kaip iki kovo 15 dienos, o šiuos planus patikslinusi – nedelsdama Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje ir savo tinklalapyje, jeigu toks yra, skelbia tais metais planuojamų vykdyti viešųjų pirkimų suvestinę, kurioje nurodo perkančiosios organizacijos pavadinimą, adresą, kontaktinius duomenis, pirkimo objekto pavadinimą ir kodą, numatomą kiekį ar apimtį (jeigu įmanoma), numatomą pirkimo pradžią, pirkimo būdą, ketinamos sudaryti pirkimo sutarties trukmę, taip pat iš anksto skelbia didelės apimties ir svarbos pirkimų techninių specifikacijų projektus. Viešųjų pirkimų suvestinė ir techninių specifikacijų projektai skelbiami ir dėl šių projektų gautos pastabos ir pasiūlymai įvertinami Viešųjų pirkimų tarnybos nustatyta tvarka. Viešųjų pirkimų tarnyba vadovaudamasi šia nuostata patvirtino Informacijos apie planuojamus vykdyti viešuosius pirkimus skelbimo centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje tvarkos aprašą[12]. Šio aprašo 3 p. nustatyta, kad perkančioji organizacija Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje (CVP IS) skelbia suvestinę apie visus viešuosius pirkimus, tarp jų mažos vertės viešuosius pirkimus. Pabrėžiami mažos vertės pirkimai ypač svarbūs socialiai atsakingų viešųjų pirkimų kontekste, nes dauguma tokių pirkimų yra palyginti nedidelės vertės.

Vadovaujantis paminėto aprašo 5.7 p. rengiant viešųjų pirkimų suvestinę būtina išskirti rezervuotus viešuosius pirkimus. Kaip paaiškinta anksčiau, tokie pirkimai gali būti atliekami pagal Viešųjų pirkimų įstatymo 13 ar 91 str. Atitinkamai pildant suvestinę įrašoma viena iš šių eilučių:

„19. Skelbiamas pirkimas ** su rezervuota teise (VPĮ 13 str.).

20. Skelbiamas supaprastintas pirkimas ** su rezervuota teise (VPĮ 13 str.).

21. Skelbiamas supaprastintas pirkimas ** iš soc. įmonių ir kt. VPĮ 91 str. nurodytų

[12] Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2009 m. gegužės 15 d. įsakymas Nr. 1S-49 „Dėl Informacijos apie planuojamus vykdyti viešuosius pirkimus skelbimo Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2009, Nr. 60-2396; 2011, Nr. 25-1249).

įmonių.“

Taip pat perkančioji organizacija pastabų laukelyje turi nurodyti rezervuoto pirkimo būdą.

Socialiai atsakingų viešųjų pirkimų paskelbimas

Socialiai atsakingi viešieji pirkimai skelbiami bendra tvarka. Šie pirkimai esant įstatyme nustatytoms sąlygoms gali būti ir neskelbiami. Kadangi Lietuvoje populiariausi rezervuoti pirkimai, šiame skyrelyje daugiausia kalbama apie šios rūšies socialiai atsakingų pirkimų paskelbimo ypatybes.

Verta atkreipti dėmesį į Viešųjų pirkimų įstatymo 13 ir 91 straipsnio nuostatas, reikalaujančias skelbime ir pirkimo dokumentuose nurodyti, kad tai rezervuotas pirkimas. Tam tikrais atvejais apie pirkimus galima neskelbti, pavyzdžiui, vykdant mažos vertės pirkimą. Jeigu pirkimas atliekamas apie jį nustatyta tvarka neskelbiant, nors tai turėjo būti padaryta,, toks pirkimas neturi būti laikomas įstatymo 91 straipsnyje nustatytu pirkimu ir jo vertė neįskaitoma siekiant patenkinti paminėtame straipsnyje nustatytą 5 procentų reikalavimą.

Kaip jau minėta, socialiai atsakingi viešieji pirkimai skelbiami tokia pačia tvarka, kaip ir visi kiti pirkimai. Tarptautinio pirkimo atveju skelbimo formoje pažymima apie rezervuotą teisę dalyvauti pirkime (skelbimo formoje vadinama „rezervuota sutartis“), taip pat būtinai pažymimas vienas ar abu variantai: 1) pažymima, jei perkančioji organizacija pasinaudoja Viešųjų pirkimų įstatymo 13 straipsnio suteikta teise nustatyti sąlygas, sudarančias galimybę pirkimuose dalyvauti tik neįgaliųjų socialinėms įmonėms bei įmonėms ir organizacijoms, kuriose ne mažiau kaip pusę visų darbuotojų sudaro neįgalieji (šiuo atveju žymimas langelis „Sutartis skirta tik globojamoms darbo grupėms“), ar 2) nustatyti, kad tokie pirkimai bus atliekami pagal remiamų asmenų, kurių dauguma yra neįgalieji, įdarbinimo programas (šiuo atveju žymimas langelis „Sutartis turi būti vykdoma įgyvendinant globojamas užimtumo programas).

Supaprastinto rezervuoto pirkimo atveju perkančioji organizacija informaciją apie rezervuotą teisę nurodo pagal įstatyminį pagrindą (Viešųjų pirkimų įstatymo 13 ar 91 str.). Jeigu vadovaujasi 13 straipsniu, pasirenkamas vienas ar abu šie variantai:

1) pirkime rezervuota teisė dalyvauti tik neįgaliųjų socialinėms įmonėms bei įmonėms ir organizacijoms, kuriose ne mažiau kaip pusė visų darbuotojų yra asmenys su negalia,

2) pirkimas bus atliekamas pagal remiamų asmenų, kurių dauguma yra neįgalieji, įdarbinimo programas.

Jeigu perkančioji organizacija vadovaujasi 91 straipsniu, ji turi tai pažymėti skelbime. Be šių pažymėjimų perkančioji organizacija dar turi nurodyti, kad tiekėjas norėdamas

pagrįsti teisę dalyvauti pirkime turi pateikti kompetentingos institucijos išduotą dokumentą ar tiekėjo patvirtintą deklaraciją. Patartina aiškiai nurodyti, kokius dokumentus turi pateikti tiekėjai[13*], todėl siekdama įsitikinti, ar tiekėjas atitinka Viešųjų pirkimų įstatymo 13 straipsnio reikalavimus, perkančioji organizacija skelbime nurodo, kad tiekėjas pateiktų vieną iš šių dokumentų:

1) Lietuvos darbo biržos išduotą pažymėjimo arba, jeigu pasiūlymą teikia užsienio šalyje registruotas tiekėjas, atitinkamos užsienio šalies institucijos išduoto dokumento – kopiją, ar, jei toks dokumentas atitinkamoje šalyje neišduodamas – tiekėjo deklaraciją, arba

2) tiekėjo deklaraciją, patvirtinančią, kad tiekėjas dirba pagal asmenų, kurių dauguma yra neįgalieji, įdarbinimo programas.

Jeigu pirkimas vykdomas vadovaujantis Viešųjų pirkimų įstatymo 91 straipsnio reikalavimais, perkančioji organizacija nurodo, kad tiekėjas pateiktų vieną iš šių dokumentų:

1) perkančiosios organizacijos nustatyta tvarka patvirtintą socialinės arba neįgaliųjų socialinės įmonės statusą patvirtinančio dokumento – Lietuvos darbo biržos išduotą pažymėjimo arba, jeigu pasiūlymą teikia užsienio šalyje registruotas tiekėjas, atitinkamos užsienio šalies institucijos išduoto dokumento – kopiją ar, jei toks dokumentas atitinkamoje šalyje neišduodamas, – tiekėjo deklaraciją arba

2) tiekėjo deklaraciją, patvirtinančią, kad įmonėje dirba daugiau kaip 50 procentų nuteistųjų, atliekančių arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes, arba

3) tiekėjo deklaraciją, patvirtinančią, kad įmonėje, kurios dalyviai yra sveikatos priežiūros įstaigos, darbo terapijos pagrindais dirba ne mažiau kaip 50 procentų pacientų.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tiekėjo pateiktini dokumentai nurodomi ne prie kvalifikacinių reikalavimų. Tiekėjui jų nepateikus su savo paraiška ar pasiūlymu, perkančioji organizacija negalės neišsamių ar netikslių kvalifikacinių duomenų pagrindu prašyti tiekėjo juos pateikti papildomai ir paraišką ar pasiūlymą turės atmesti.

Mažos vertės viešieji pirkimai taip pat gali būti socialiai atsakingi ir gali tenkinti reikalavimus, numatytus Viešųjų pirkimų įstatymo 91 str., nes jie taip pat gali būti vykdomi paskelbiant, o supaprastinto mažos vertės pirkimo skelbimo forma numato informacijos apie socialinį atsakingumą pateikimą.

Pirkimo dokumentai

Socialiai atsakingų viešųjų pirkimų dokumentai rengiami taip kaip ir bet kokių kitų

---

13 * Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2010 m. birželio 30 d. įsakymas Nr. 1S-95 „Dėl socialinės apsaugos reikalavimų taikymo viešuosiuose pirkimuose rekomendacijų patvirtinimo“ (Žin., 2010-07-13, Nr. 82-4371).

viešųjų pirkimų. Reikalavimai viešųjų pirkimų dokumentams nustatyti Viešųjų pirkimų įstatymo 24 straipsnyje. Vadovaujantis įstatymo 85 straipsnio 1 dalimi, atskiri 24 straipsnio reikalavimai taikomi ir supaprastintiems pirkimams. Be 24 straipsnio reikalavimų turi būti atsižvelgta ir į 13 straipsnio nuostatą, kad vykdant šiame straipsnyje apibrėžtą socialiai atsakingą viešąjį pirkimą pirkimo dokumentuose turi būti tai pažymėta. Taip pat turi būti nustatytas reikalavimas tiekėjui pagrįsti, kad jo įmonė atitinka šio straipsnio reikalavimus (pateikiamas kompetentingos institucijos išduotas dokumentas ar tiekėjo patvirtinta deklaracija). Jeigu perkančioji organizacija jau skelbime nustatė, kokius dokumentus turi pateikti tiekėjai, tai kitur kartoti nėra būtina. Analogiška tvarka galioja ir supaprastintiems pirkimams, atliekamiems pagal Viešųjų pirkimų įstatymo 91 str.

Viešųjų pirkimų įstatymo 24 str. 4 d. nurodoma, kad perkančioji organizacija pirkimo dokumentuose gali nustatyti specialias sutarties vykdymo sąlygas, siejamas su socialinės ir aplinkos apsaugos reikalavimais, jei jos atitinka Europos Sąjungos teisės aktus. Šios nuostatos komentaras pateikiamas toliau.

Viešųjų pirkimų įstatymo 24 str. 5 d. nustatyta (taikoma ir supaprastintiems pirkimams), kad pirkimo dokumentuose turi būti reikalaujama, jog kandidatas ar dalyvis savo pasiūlyme nurodytų, kokius subrangovus, subtiekėjus ar subteikėjus jis ketina pasitelkti. Ši nuostata suteikia galimybę perkančiajai organizacijai kontroliuoti įstatymo 91 straipsnio reikalavimo, kad paminėtame straipsnyje nurodytas tiekėjas pirkimo sutarčiai įvykdyti kaip subrangovus, subtiekėjus ar subteikėjus pasitelktų tik tokį pat statusą turinčias įmones ir įstaigas, vykdymą. Konstruodama kontrolės mechanizmą perkančioji organizacija gali pirkimo dokumentuose nurodyti, kad tiekėjas pateikdamas informaciją apie subrangovus, subtiekėjus ar subteikėjus kartu patvirtintų, kad jie atitinka 91 straipsnio reikalavimus. Taip pat patartina sutarties projekte ir sudaromoje sutartyje nustatyti subrangovų keitimo tvarką pakartojant minimą 91 straipsnio reikalavimą. Taip perkančioji organizacija įgyvendintų tiek Viešųjų pirkimų įstatymo reikalavimus, tiek nuosekliai siektų tikrųjų socialinės politikos tikslų bei užbėgtų už akių problemoms, galinčioms kilti dėl poreikio keisti subrangovus jiems atsisakant vykdyti prisiimtus įsipareigojimus dėl nemokumo ar kitokių priežasčių.

Perkančiosios organizacijos, rengdamos pirkimo dokumentus, negali, išskyrus įstatyme nustatytus atvejus, apriboti tiekėjų teisės pasitelkti subrangą, todėl net ir tuo atveju, kai perkančioji organizacija vis dėlto nurodė tam tikrus apribojimus subrangos apimtims, vadovaujantis teismų praktika, pirkimo dokumentų sąlyga, ribojanti subrangą, turi būti suprantama ir aiškinama tik kaip ribojanti viešąjį pirkimą laimėjusio tiekėjo teisę ateityje perleisti prisiimtus įsipareigojimus naujiems (nenurodytiems pateiktame pasiūlyme) subrangovams, nes Lietuvos apeliacinis teismas išaiškino, jog tai yra sąlyga, reikalaujanti tiekėjo ryšius su kitais ūkio subjektais atskleisti jau pasiūlymo pateikimo metu[14].

[14] UAB „15 minučių“ v. Valstybinė ligonių kasa prie Sveikatos apsaugos ministerijos 2009 m. gruodžio 4 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis Nr. 2A-804/2009

Techninė specifikacija

Techninės specifikacijos apibrėžimai pateikti Viešųjų pirkimų įstatymo 3 priedėlyje. Jame nustatyta:

1) darbų pirkimo atveju techninė specifikacija – pirkimo dokumentuose pateikta techninių reikalavimų visuma, nustatanti medžiagų, produktų bei tiekimų duomenis, kuriuos naudojant galima būtų medžiagą, produktą ir tiekimą apibūdinti tokiu būdu, kad būtų nustatyta jų ir perkančiosios organizacijos reikmių atitiktis. Šie duomenys apima poveikio aplinkai rodiklius, visų reikalavimų pritaikymą (taip pat ir galimybę naudotis neįgaliesiems) ir jų atitikties įvertinimą, eksploatacines savybes, saugos reikalavimus arba duomenis, apimančius kokybės užtikrinimo tvarką, terminologiją, simbolius, bandymus ir bandymų metodus, pakavimą, žymėjimą ir ženklinimą, gamybos procesus bei metodus. Duomenys taip pat apima nurodymus, susijusius su projektavimu ir savikainos kalkuliavimu, patikrinimu, kontrole ir darbų bei statybos metodų ar technologijos priėmimo sąlygomis, taip pat visas kitas technines sąlygas, kurias perkančioji organizacija gali nustatyti pagal bendruosius ar specialiuosius reglamentus, susietus su baigtais darbais bei medžiagomis ar jų sudėtinėmis dalimis;

2) prekių ar paslaugų pirkimo atveju techninė specifikacija – pirkimo dokumentu nustatyti produktui ar paslaugai apibūdinti reikalingi duomenys, tokie kaip kokybės lygio, poveikio aplinkai rodiklių, visų reikalavimų (taip pat ir galimybės naudotis neįgaliesiems) ir jų atitikties įvertinimo atlikimo, eksploatacinių savybių, produkto vartojimo (naudojimo), arba duomenys, apimantys produktui taikytinus reikalavimus, būtent: pavadinimas, kuriuo produktas parduodamas, terminologija, simboliai, bandymai ir bandymų metodai, pakavimas, žymėjimas ir ženklinimas, vartojimo (naudojimo) instrukcijos, gamybos procesai ir metodai ir atitikties įvertinimo tvarka.

Kitais žodžiais tariant, techninė specifikacija yra pirkimo dokumentas, kuriame apibūdinamos perkančiajai organizacijai reikalingų prekių, paslaugų ar darbų savybės. Reikalavimai techninei specifikacijai nustatyti Viešųjų pirkimų įstatymo 25 straipsnyje. Šio straipsnio reikalavimai taikomi ir supaprastintiems pirkimams, išskyrus mažos vertės pirkimus.

Techninė specifikacija pagal savo apibrėžimą turi būti susijusi su perkamomis prekėmis, paslaugomis ar darbais, t. y. su sutarties dalyku, todėl su juo nesusiję pirkimo dokumentų reikalavimai viešuosiuose pirkimuose nelaikomi technine specifikacija . Pavyzdžiui, reikalavimas statomame pastate įrengti nuovažą neįgaliųjų vežimėliams yra techninės specifikacijos elementas, o reikalavimas tokio pastato statybai įdarbinti ilgalaikius bedarbius ar neįgalius asmenis sietinas ne su specifikacija, bet su sutarties vykdymo sąlygomis. Šis suvokimas svarbus norint suprasti įstatymo 24 straipsnio nuostatų taikymo ribas. Kartu tai svarbu ir pasiūlymų nagrinėjimui bei vertinimui, nes perkančioji organizacija privalo atmesti jos nustatytų techninių specifikacijų neatitinkančius pasiūlymus, tarp jų ir

tokius, kur tiekėjai siūlo pakeisti perkančiosios organizacijos nustatytas sutarčių vykdymo sąlygas (pirkimo dokumentuose nustatytas svarbiausias sutarties sąlygas arba sutarties projektą).

Vienas iš svarbiausių reikalavimų techninei specifikacijai – konkurencijos užtikrinimas bei nediskriminavimo ir lygiateisiškumo principo laikymasis. Jis reiškia, kad techninė specifikacija turi būti taip parengta, jog užtikrintų galimybę pirkime dalyvauti visiems tiekėjams, kurie gali patenkinti perkančiosios organizacijos poreikius tiekėjų pasirinktais būdais ir priemonėmis, jeigu šie būdai ir priemonės atitinka teisės aktais nustatytus reikalavimus. Pavyzdžiui, nediskriminavimo ir lygiateisiškumo principą pažeistų techninėje specifikacijoje esantis reikalavimas, kad konsultavimo telefonu paslaugų centras būtinai būtų įsteigtas konkrečiame mieste, nes tokios paslaugos vienodai kokybiškai gali būti teikiamos iš bet kurioje vietovėje įsteigto centro. Iš kitos pusės, Europos Teisingumo Teismas[15] yra pažymėjęs, kad vien faktas, jog visus perkančiosios organizacijos nustatytus reikalavimus gali atitikti tik nedidelis skaičius tiekėjų, dar nedaro šių reikalavimų diskriminuojančiais, todėl norinti įvertinti, ar nepažeistas lygiateisiškumo ir nediskriminavimo principas, būtina vertinti visas aplinkybes.

Reikalavimus pirkimo objektui (pirkimo objekto savybes) formuluoti galima pasirenkant vieną iš galimų kriterijų: arba tam tikrą nacionalinį, Europos Sąjungos, tarptautinį ar kitokį standartą (ar bendrąją techninę specifikaciją), arba siekiamą rezultatą ar funkcinį reikalavimą, arba nurodant vieną iš šių kriterijų kaip pagrindinį, o kitą kriterijų – kaip pirmojo kriterijaus atitikties priemonę (VPĮ 25 straipsnis). Kai perkančioji organizacija nurodo technines specifikacijas, vadovaudamasi tam tikrais standartais, ji neturi teisės atmesti pasiūlymo dėl to, kad siūlomos prekės, paslaugos ar darbai neatitinka nurodytų techninių specifikacijų, kuriomis ji rėmėsi, jeigu dalyvis savo pasiūlyme bet kokiomis perkančiajai organizacijai tinkamomis priemonėmis (pvz., įvairūs kokybę liudijantys dokumentai, mokslinės išvados) įrodo, kad jo pasiūlyti sprendimai yra lygiaverčiai ir atitinka techninėje specifikacijoje keliamus reikalavimus.[16]

Perkančiosios organizacijos pasirinkimas nustatyti vieną iš galimų reikalavimo pirkimo objektui kriterijų (ar tam tikrą standartą, ar funkcinį, ar rezultato reikalavimą) neturi riboti tiekėjų teisių pateikti savo pasiūlymų, jei jų siūlomos pirkimo objekto savybės atitinka tas, kurias nurodė perkančioji organizacija ir jeigu tiekėjas tai įrodo. Pirkimo objektą perkančioji organizacija turi apibūdinti taip, kad būtų išvengta tiesioginės nuorodos į konkretų modelį, prekių ženklą, patentą, kilmę ir t. t. (žr. taip pat lygiateisiškumo ir nediskriminavimo principai)[17]. Taigi proporcingumo principui prieštarautų toks nacionalinis reglamentavimas, pagal kurį būtų reikalaujama, jog importuojami produktai paraidžiui

[15] Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-513/99 *Concordia Bus Finland Oy Ab*, buvusi *Stagecoach Finland Oy Ab, v. Helsingin kaupunki*.

[16] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2009 m. rugsėjo 3 d. Teismų praktikos apžvalga Nr. 31.

[17] Europos Bendrijų Teisingumo Teismo sprendimas byloje C-359/93 Komisija prieš Nyderlandus.

ir tiksliai atitiktų toje valstybėje narėje gaminamoms prekėms nustatytus techninius reikalavimus, jei šie importuojami produktai užtikrina tapatų jų vartotojų apsaugos lygį[18].

Dažniausiai sutarties dalykas apibūdinamas nurodant tikslias charakteristikas, reikalavimus ir standartus. Tai ypač būdinga perkant prekes ir darbus. Pavyzdžiui, perkant automobilį nurodoma jo rūšis, variklio galia, kuro rūšis, jo sąnaudos, salono įranga ir pan. Darbų pirkimo atveju pirkimas paprastai vykdomas turint techninį projektą, pagal kurį perkančioji organizacija parengia tikslius atliekamų darbų sąrašus ir tiekėjo paprašo įvertinti, už kokią kainą jis atliks šiuos darbus. Toks techninės specifikacijos rengimo būdas įspraudžia tiekėjus į labai siaurus rėmus, todėl padidėja galimybė pažeisti nediskriminavimo ir lygiateisiškumo principą.

Techninėje specifikacijoje apibūdinant norimą gauti rezultatą bei atskiras funkcines savybes galima sulaukti inovatyvesnių pasiūlymų. Tai ypač racionalu perkant intelektinio pobūdžio paslaugas ar sudėtingesnes prekes, nes tiekėjai mažiau ribojami konkrečiais sprendimo būdais ir technologijomis. Tokia techninė specifikacija sumažina riziką pažeisti nediskriminavimo reikalavimus ir užtikrina didelę konkurenciją. Dar geresnių rezultatų galima sulaukti leidžiant tiekėjams pateikti alternatyvius pasiūlymus. Pavyzdžiui, perkančioji organizacija atsakinga už socialiai remtinų asmenų maitinimą. Vykdydama maitinimo paslaugos pirkimą ji gali nustatyti reikalavimą tam tikroje teritorijoje įsteigti valgyklą, tačiau neturėtų nurodyti, kaip turi būti ruošiamas maistas. Jeigu perkančioji organizacija nuspręstų leisti pateikti alternatyvas, būtų galima iškelti ir socialinius tikslus, pavyzdžiui, paprašyti pateikti alternatyvius pasiūlymus, kuriuose be pagrindinių patiekalų būtų siūlomi ir variantai su maistu, pritaikytu specialių poreikių turinčioms gyventojų grupėms (pvz., dietinis maistas). Jeigu techninė specifikacija rengiama apibūdinant norimą gauti rezultatą ar leidžiamos alternatyvos, pasiūlymai turėtų būti vertinami pagal jų ekonominį naudingumą.

Sprendžiant pagal Viešųjų pirkimų įstatymo 3 priedėlyje pateiktus techninės specifikacijos apibrėžimus galima manyti, kad perkančioji organizacija turi teisę techninėse specifikacijose nustatyti tam tikrus reikalavimus gamybos procesams ir metodams. Svarbu, kad šie reikalavimai būtų tiesiogiai susiję su perkamų prekių, paslaugų ar darbų kokybe. Pavyzdžiui, galima reikalauti, kad statybos metu nebūtų naudojami aplinkai kenkiantys dažų skiedikliai, kad prekių pakuotės būtų pagamintos iš perdirbtų atliekų ar prekių gamyboje nebūtų naudojamas vaikų darbas.

Rengiant sudėtingesnes technines specifikacijas patartina konsultuotis su rinkos atstovais. Viešųjų pirkimų įstatymo 7 straipsnio 1 dalimi perkančioji organizacija Viešųjų pirkimų tarnybos nustatyta tvarka[19] turi paskelbti didelės apimties ir svarbos techninių specifikacijų projektus. Be atvejų, kai privalu skelbti specifikacijų projektus, nustatyta,

---

[18] Europos Bendrijų Teisingumo Teismo 1986 m. sausio 28 d. Sprendimas Komisija prieš Prancūziją, 188/84.

[19] Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gegužės 15 d. įsakymas Nr. 1S-49 „Dėl Informacijos apie planuojamus vykdyti viešuosius pirkimus skelbimo Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2009, Nr. 60-2396; 2010, Nr. 37-1770; 2011, Nr. 25-1249).

kad perkančioji organizacija šiuos projektus gali skelbti ir tada, kai mano, jog to reikia. Toks išankstinis projektų paskelbimas ne tik kad sumažina paminėtą riziką pažeisti nediskriminavimo reikalavimą, bet ir leidžia surasti racionalesnius sprendimus įsitikinti, kad rinka pajėgi patenkinti iškilusius poreikius, išvengti galimų klaidų.

Viešųjų pirkimų įstatymo 25 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad visais įmanomais atvejais viešųjų pirkimų techninės specifikacijos turėtų būti parengtos taip, kad jose būtų atsižvelgta į neįgaliųjų kriterijus arba į visiems naudotojams tinkamą projektą. Ši nuostata reiškia produktų, paslaugų, aplinkos, sistemų ir kt. kūrimą siekiant, kad šie sukurti spendimai būtų universaliai pritaikyti naudojimui kaip įmanoma didesnei žmonių grupei siekiant, skatinant ir užtikrinant socialinę integraciją ir lygybę. Tai nebūtinai oficialiai pripažinti neįgaliais asmenys, bet ir, pavyzdžiui, vyresnio amžiaus žmonės su nusilpusiu regėjimu, tėvai su mažais vaikais, patys vaikai ir pan. Žinoma, šis reikalavimas neaktualus perkant tokias prekes, kaip elektros energija, popierius ar dažai spausdintuvams, tačiau ypač aktualus, pavyzdžiui, nustatant reikalavimus pastatų projektavimo ar informacinių sistemų kūrimo paslaugoms. Lietuvos teisės aktai tam tikrose srityse nustato privalomus reikalavimus, į kuriuos perkančioji organizacija turi atsižvelgti. Pavyzdžiui, rengiant statinių projektus būtina vadovautis statybos techniniu reglamentu STR 2.03.01:2001 „Statiniai ir teritorijos. Reikalavimai žmonių su negalia reikmėms.“ Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2003 m. balandžio 18 d. nutarimu Nr. 480 yra patvirtinusi Bendruosius reikalavimus valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms aprašą, kuris numato interneto svetainių pritaikymą neįgaliems asmenims vadovaujantis Neįgaliesiems pritaikytų Interneto tinklalapių kūrimo, testavimo ir įvertinimo metodinėmis rekomendacijomis, patvirtintomis Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2004 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. T-40.

Deja, yra nemažai sričių, kur pritaikymo visiems teisės aktai nereglamentuoja, tačiau paminėta Viešųjų pirkimų įstatymo 25 straipsnio 1 dalies nuostata įpareigoja perkančiąją organizacija apsvarstyti, ar tikrai nėra galimybių į techninę specifikaciją įtraukti atitinkamus reikalavimus.

Tiekėjų kvalifikacijos patikrinimas ir kvalifikacinė atranka

Viešųjų pirkimų įstatymo 32 straipsnio 1 dalyje nustatytas teikėjų kvalifikacinės patikros tikslas – išsiaiškinti, ar tiekėjas yra kompetentingas, patikimas ir pajėgus įvykdyti pirkimo sąlygas. Tai pabrėžė ir Lietuvos apeliacinis teismas, nurodydamas, kad reikalavimų kvalifikacijai tikslas – padėti perkančiajai organizacijai įsitikinti, ar kandidatas arba dalyvis pajėgus tinkamai įvykdyti pirkimo sutartį[20]. Kvalifikacijos reikalavimais negali būti siekiama

[20] UAB „Vigantiškių statyba“ v. Plungės rajono savivaldybės administracija Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. liepos 5 d. nutartis Nr. 2A-263/2005.

kitų tikslų. Perkančioji organizacija negali nustatyti perteklinių kvalifikacijos reikalavimų siekiamo tikslo atžvilgiu.

Su teikėjų kvalifikacija susijusiems socialiniams reikalavimams taikomi tokie pat reikalavimai, kaip ir kitiems kvalifikaciniams reikalavimams. Kvalifikacijos reikalavimai pirkimo dokumentuose turi būti tikslūs, aiškūs ir nedviprasmiški. Jeigu buvo nustatyti neaiškūs ar klaidinantys reikalavimai, jais negalima vadovautis atmetant pasiūlymus, jei nėra kitų pažeidimų[21]. Lietuvos Aukščiausias Teismas nurodė, kad nustatant kvalifikacijos reikalavimus, perkančioji organizacija turi laikytis skaidrumo principo ir turi juos nustatyti aiškius ir nedviprasmiškus. Taip pat nurodė, kad kvalifikacijos reikalavimai turi būti aiškinami ir taikomi taip, kad juos suprastų kiekvienas rūpestingas asmuo[22].

Viešųjų pirkimų įstatymo 32–37 straipsniuose nustatyta tiekėjų kvalifikacijos patikrinimo tvarka skirta atrinkti numatytą sudaryti sutartį įvykdyti pajėgsiančius tiekėjus. Įstatymo 32–37 straipsniuose nustatyta tvarka taikoma ir supaprastintiems pirkimams, išskyrus išimtį, pagal kurią perkančioji organizacija vadovaudamasi savo pasitvirtintomis supaprastintų pirkimų taisyklėmis gali nuspręsti tiekėjų kvalifikacijos visai netikrinti (Viešųjų pirkimų įstatymo 87 straipsnis).

Viešųjų pirkimų įstatymo 33 straipsnio 1 dalyje nustatyti reikalavimai, kurių neatitinkančių tiekėjų pasiūlymus perkančioji organizacija turi atmesti. Įstatymo 33 straipsnio 2 dalyje nustatyti tokie reikalavimai, dėl kurių taikymo sprendžia perkančioji organizacija, o 34–38 straipsniuose nustatytos taisyklės, kuriomis perkančioji organizacija turi vadovautis tikrindama tiekėjų teisę verstis sutarties įvykdymui reikalinga ūkine veikla, ekonominę ir finansinę būklę, techninį ir profesinį pajėgumą bei kaip tiekėjai taiko aplinkosaugos bei kokybės vadybos priemones.

Reikia pažymėti, kad kvalifikacijos reikalavimus ir taisykles tiek Viešųjų pirkimų įstatymas, tiek ES direktyvos nustato išsamiai, todėl bet kokie papildomi reikalavimai ir taisyklės neatitiktų šių teisės aktų nuostatų. Viešųjų pirkimų įstatymo 33 straipsnio 1 dalyje nustatyti kvalifikacijos reikalavimai, susiję su neleidimo dalyvauti viešojo pirkimo procedūrose pagrindais, yra pagrįsti objektyviai konstatuotinais faktais ar atitinkamam tiekėjui būdingu elgesiu, galinčiu kelti abejonių dėl jo profesinio sąžiningumo arba jo ekonominio ar finansinio pajėgumo ar patikimumo atlikti darbus pagal viešojo pirkimo, kuriame jis pateikė pasiūlymą, sutartį, t. y. tiekėjo profesinėmis savybėmis[2]. Europos Teisingumo Teismas pabrėžė, kad ši nuostata draudžia valstybėms narėms ar perkančiosioms organizacijoms jame pateiktą sąrašą papildyti kitais neleidimo dalyvauti pagrindais, paremtais su profesine padėtimi susijusiais kriterijais[23]. Tačiau, Europos Teisingumo

---

[21] UAB „Standartų spaustuvė“ v. Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba 2004 m. gegužės 25 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis Nr. 2A-228/2004.

[22] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2009 m. rugsėjo 3 d. Teismų praktikos apžvalga Nr. 31.

[23] *La Cascina Soc. Corp. Arl, Zilch Srl, v. Minestro della Difesa and Others* (C-226/04) ir *Consorzio G. f. M. v. Minestro della Difesa and La Cascina Soc. Coop. Arl.* (C-228/04) Europos Teisingumo Teismo sujungtos bylos Nr. C-226/04 ir C-228/04.

Teismo nuomone, tai nedraudžia valstybėms narėms atsižvelgiant į jų istorinius, teisinius, ekonominius ar socialinius savitumus numatyti papildomas neleidimo dalyvauti priemones, skirtas užtikrinti, kad vykdant viešojo pirkimo procedūras būtų laikomasi visų dalyvių vienodo vertinimo ir skaidrumo principų. Svarbu, kad vadovaujantis proporcingumo principu, tokios priemonės neturi viršyti to, kas būtina šiam tikslui pasiekti[24]. Iš to galima daryti išvadą, kad paminėtos priemonės ir jų taikymas turi būti numatytas nacionaliniuose teisės aktuose, šiuo atveju – Viešųjų pirkimų įstatyme. Viešųjų pirkimų įstatymas tokių priemonių nenumato, todėl perkančioji organizacija neturi teisės, pavyzdžiui, rezervuoto pirkimo, vykdomo vadovaujantis Viešųjų pirkimų įstatymo 13 straipsniu, dokumentuose nustatyti, kad bus atmesti pasiūlymai tų įmonių, kurios per pastaruosius 3 metus buvo netekusios socialinės įmonės statuso.

Vadovaujantis Viešųjų pirkimų įstatymo 33 straipsnio 2 dalies 4 punktu perkančioji organizacija turi teisę nustatyti, kad bus atmestas pasiūlymas to tiekėjo, kuris yra padaręs rimtą profesinį pažeidimą, kurį perkančioji organizacija gali įrodyti bet kokiomis teisėtomis priemonėmis. Įstatyme taip pat apibrėžiamas „profesinis pažeidimas“. Apibrėžimas apima ir socialinius aspektus, tokius kaip darbo, darbuotojų saugos ir sveikatos, teisės aktų pažeidimai, už kuriuos yra paskirta administracinė nuobauda ar ekonominė sankcija.

Socialiniams aspektams taip pat galima priskirti mokesčių, ypač socialinio draudimo įmokų, mokėjimą. Viešųjų pirkimų įstatymo 33 straipsnio 2 dalies 4 punktas suteikia teisę perkančiajai organizacijai numatyti, kad ji atmesianti socialinio draudimo įmokų nemokėjusių (skolingų biudžetui) tiekėjų pasiūlymus.

Yra galimybių socialinius reikalavimus susieti ir su tiekėjų techniniais ir profesiniais pajėgumais[25], tačiau šiuo atveju ypač svarbu vadovautis proporcingumo bei nediskriminavimo ir lygiateisiškumo principais. Tai reiškia, kad tiekėjams keliami reikalavimai turi būti tiesiogiai susiję su sutarties dalyku ir vykdymo sąlygomis. Pavyzdžiui, jeigu perkančioji organizacija pirktų neįgalių asmenų globos ir aptarnavimo paslaugas, jos nustatytas reikalavimas tiekėjo darbuotojams ar pasitelkiamiems kitiems asmenims turėti darbo su neįgaliais asmenimis patirties yra tiesiogiai susijęs su sutarties dalyku, todėl atitinka paminėtus principus. Panašioje situacijoje perkančioji organizacija turi teisę reikalauti tiekėjo būti įvykdžius bent vieną panašią sutartį, t. y. sutartį, pagal kurią buvo aptarnaujami neįgalieji. Perkančioji organizacija konkurso sąlygose gali reikalauti tam tikros patirties (metais), tačiau, jeigu nenurodo koks turi būti šios patirties mastas (kiekis), konkurso sąlygų reikalavimui atitikti yra pakankamas tiekėjo turėtos patirties mastas – vienas vienetas, pavyzdžiui, viena sutartis, per reikalaujamą laikotarpį[26].

---

[24] *Assitur Srl. v. Camera di Commercio, Industria, Artigianato e Agricoltura di Milano* Europos Teisingumo Teismo byla Nr. C-538/07.

[25] Europos Teisingumo Teismo byla Nr. C-31/87 *Gebroeders Beentjes BV v.* Nyderlandai.

[26] UAB „BMS technologija“ v. Šiaulių miesto savivaldybės administracija Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. vasario 27 d. nutartis byloje Nr. 2A–151/2007.

Kaip kvalifikacijos patikrinimo kriterijai neturi būti naudojami pasiūlymų ekonominio naudingumo vertinimui skirti kriterijai ar sutarties vykdymui nustatyti reikalavimai, nes jie Viešųjų pirkimų įstatymo reglamentuojami atskirai. Pavyzdžiui, perkančioji organizacija negali reikalauti, kad tiekėjai būtų anksčiau įdarbinę ilgalaikius bedarbius net ir tuo atveju, jeigu numato tokių bedarbių įdarbinimą įtraukti į būsimą sutartį.

Taip pat reikia pažymėti, kad vykdant socialiai atsakingus viešuosius pirkimus pagal Viešųjų pirkimų įstatymo 13 ar 91 straipsnį specialus tiekėjo įmonės statusas bei jį įrodantys dokumentai Lietuvos viešųjų pirkimų praktikoje nepriskiriami tiekėjų kvalifikacijos patikrai. Ši nuostata ypač svarbi tiekėjams, nes nepateikus perkančiosios organizacijos nurodytos socialinės neįgaliųjų įmonės statuso pažymos ar deklaracijos perkančioji organizacija tokios įmonės pasiūlymą turi atmesti netikslindama duomenų.

Viešųjų pirkimų įstatymas numato galimybę tiekėjams taikyti kvalifikacinę atranką. Kvalifikacinė atranka – pirkimo procedūra, kurios metu perkančioji organizacija pagal pirkimo dokumentuose nustatytus kvalifikacinius kriterijus atrenka kandidatus, kviestinus dalyvauti tolesnėse pirkimo procedūrose. Nesupaprastintų pirkimų atveju tokia atranka taikoma riboto konkurso ir konkurencinio dialogo metu, taip pat ją galima taikyti atliekant pirkimą skelbiamų derybų metu ar atliekant projekto konkursą. Supaprastintų pirkimų atveju kvalifikacinės atrankos taikymo atvejai nustatomi perkančiosios organizacijos pasitvirtintose supaprastintų pirkimų taisyklėse.

Vadovaujantis Viešųjų pirkimų įstatymo 47 straipsnio 2 dalies 3 punktu kvalifikacinės atrankos kriterijai turi būti nustatyti šio įstatymo 35–38 straipsnių pagrindu, vadinasi, socialiai atsakingiems viešiesiems pirkimams taip pat galioja anksčiau šiame skyrelyje aptartos taisyklės ir rekomendacijos. Jau minėtame pavyzdyje dėl neįgalių asmenų globos ir aptarnavimo paslaugų pirkimo vienas iš kvalifikacinės atrankos kriterijų gali būti tiekėjo, personalo ar pasitelkiamų specialistų patirtis dirbant su neįgaliaisiais. Pagal šį kriterijų iš paraiškas pateikusių kandidatų būtų išrenkamas pirkimo dokumentuose nustatytas skaičius dalyvių, kviečiamų pateikti pasiūlymus. Tačiau paminėtas kriterijus negali būti taikomas, pavyzdžiui, perkant statybos darbus, nes nėra tiesiogiai susijęs su sutarties dalyku, t. y. statybos darbų vykdymu.

Pasiūlymų vertinimas

Viešuosiuose pirkimuose gaunamų pasiūlymų vertinimo reglamentavimas skiriasi priklausomai nuo pirkimų vertės. Nesupaprastintų pirkimų atveju detalūs reikalavimai pasiūlymų vertinimui nustatyti Viešųjų pirkimų įstatymo 39 straipsnyje. Supaprastintiems pirkimams įstatymas tokių detalių reikalavimų nenustato (Viešųjų pirkimų įstatymo 90 straipsnis), todėl juos detalizuoja pačios perkančiosios organizacijos savo tvirtinamose

supaprastintų pirkimų taisyklėse. Nepaisant reglamentavimo skirtumų galima suformuluoti keletą bendrų reikalavimų viešųjų pirkimų pasiūlymų vertinimui. Pasiūlymų vertinimo taisyklės ir kriterijai:

1) turi būti iš anksto pranešti tiekėjams;

2) negali perkančiajai organizacijai vėliau, t. y. pasibaigus pasiūlymų pateikimo terminui, suteikti neribotos vertinimo laisvės;

3) turi būti susiję su sutarties dalyku;

4) turi būti dirbtinai nediskriminuojantys tiekėjų.

Šie reikalavimai neprieštarauja socialinių aspektų įtraukimui į pasiūlymų vertinimą, juolab, kad tai patvirtina ir ES direktyvos ir Europos Teisingumo Teismo jurisprudencija[27]. Atsižvelgiant į tai, pavyzdžiui, perkant pastato statybos darbus su projektavimo paslaugomis tinkamu vertinimo kriterijumi gali būti geresnis pastato pritaikymas visiems asmenims. Statybos techniniai reglamentai nustato minimalius reikalavimus tokiam pritaikymui, tačiau perkančioji organizacija gali leisti pasiūlyti ir aukštesnį pritaikymo lygi, pavyzdžiui, be privalomos nuovažos žmonėms su judėjimo negalia mažaaukščiame pastate įrengti liftą, kuriuo žmonės galėtų patekti į visus pastato aukštus. Šiuo atveju perkančioji organizacija pirkimo dokumentuose turėtų nustatyti, kad pasiūlymui su tokiu sprendimu būtų skirtas papildomas nustatytas balų skaičius. Toks vertinimas atitinka anksčiau išvardintus reikalavimus, nes vertinimo kriterijus nustatytas pirkimo dokumentuose, iš anksto aišku už kokias konkrečias pasiūlymo savybes skiriami papildomi balai, vertinimo kriterijus tiesiogiai susijęs su sutarties dalyku (pastatu), nediskriminuoja nei vieno tiekėjo, nes visi tiekėjai gali prisiimti pareigas įrengti papildomas priemones neįgaliesiems.

Pasiūlymų vertinimo kriterijumi negali būti tiekėjo parama neįgaliems asmenims, kurią jis įsipareigotų išmokėti, jeigu pasiūlymą pripažinus geriausiu su juo būtų sudaryta sutartis dėl pastato statybos. Kriterijaus nepriimtinumo priežastis – parama nesusijusi su perkamais statybos darbais.

Tiekėjo finansiniai, gamybiniai ar žmogiškieji ištekliai, patirtis dažniausiai taip pat nėra tiesiogiai susiję su pirkimo objektu, todėl į juos negali būti atsižvelgta vertinant pasiūlymus. Jeigu kvalifikacijos momentai visgi turi tam tikros netiesioginės įtakos perkamų prekių, paslaugų ar darbų kokybei, rekomenduotina rinktis kvalifikacinę atranką numatančius pirkimo būdus.

Reikia pažymėti, kad Europos Teisingumo Teismas yra konstatavęs[28], kad socialiniai kriterijai (byloje – nedarbo mažinimas), nors ir nėra tiesiogiai susiję su pirkimo objektu, tačiau

---

[27] Europos Teisingumo Teismo byla Nr. C-513/99 *Concordia Bus Finland Oy Ab, buvusi Stagecoach Finland Oy Ab, v. Helsingin kaupunki*,

Europos Teisingumo Teismo byla C-448/01 EVN AG ir *Wienstrom GmbH v. Republik Österreich*.

[28] Europos Teisingumo Teismo byla Nr. C-225/98 *Commission v. France*.

gali būti taikomi ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimui. Tačiau tokiu atveju jie turi būti ne pagrindiniai, bet papildomi kriterijai, pagal kuriuos būtų išrenkamas geriausias pasiūlymas, jeigu atsitiktų taip, kad pagal pagrindinius kriterijus du ar daugiau pasiūlymų būtų įvertinti vienodai. Tačiau Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 39 ir 90 straipsniuose tokiu papildomu kriterijumi jau numatytas pasiūlymo pateikimo terminas, todėl perkančiosios organizacijos negali tam tikslui taikyti kitokių, net ir socialinių, kriterijų.

Perkančioji organizacija turi nustatyti tokius pasiūlymų vertinimo kriterijus, jog - remdamasi tiekėjų pasiūlymuose esančia informacija sugebėtų efektyviai ir skaidriai patikrinti ir tarpusavyje palyginti gautus pasiūlymus. Perkančioji organizacija pažeidžia skaidrumo principą, jeigu yra nepajėgi patikrinti tiekėjų pasiūlymuose esančios informacijos teisingumo arba pirkimo dokumentuose nustato, kad to nedarys, nes toks vertinimas negarantuoja viešojo pirkimo procedūrų skaidrumo ir objektyvumo.

Neįprastai maža kaina

Viešųjų pirkimų įstatymo 40 straipsnis reglamentuoja pasiūlymo, kuriame pateikta neįprastai maža kaina, nagrinėjimą ir galimus perkančiosios organizacijos sprendimus. Paminėto straipsnio nuostatos taikomos visiems viešiesiems pirkimams. Vadovaudamasi šiame straipsnyje suteikta kompetencija Viešųjų pirkimų tarnyba patvirtino neįprastai mažos kainos sąvoką[29]. Pasiūlyme nurodyta prekių, paslaugų ar darbų kaina visais atvejais turi būti laikoma neįprastai maža, jeigu ji atitinka bent vieną iš šių sąlygų:

1) yra 15 ir daugiau procentų mažesnė už visų tiekėjų, kurių pasiūlymai neatmesti dėl kitų priežasčių, pasiūlytų kainų aritmetinį vidurkį;

2) yra 30 ir daugiau procentų mažesnė nuo suplanuotų viešajam pirkimui skirti lėšų.

Perkančioji organizacija turi teisę manyti, kad ir kitais atvejais tiekėjo pasiūlyta kaina yra neįprastai maža, t. y. gali būti nepakankama tinkamam viešojo pirkimo–pardavimo sutarties įvykdymui.

Pasiūlymo, kuriame yra neįprastai maža kaina, negalima besąlygiškai atmesti. Vadovaujantis Viešųjų pirkimų įstatymo 40 straipsnio 1 dalimi privaloma pareikalauti, kad dalyvis pagrįstų siūlomą kainą, o jeigu dalyvis nepateikia tinkamų kainos pagrįstumo įrodymų, tik tada pasiūlymą privaloma atmesti. Paminėto straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad nagrinėjant kainos pagrįstumą perkančioji organizacija turi vertinti tokius socialinius dalykus, kaip norminių dokumentų dėl darbų saugos ir darbo sąlygų, galiojančių prekių tiekimo, paslaugų pateikimo ar darbų atlikimo vietoje, laikymąsi. Jeigu pasiūlymą pateikęs

[29] 2009 m. rugsėjo 30 d. Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus įsakymas Nr. 1S-96 „Dėl pasiūlyme nurodytos prekių, paslaugų ar darbų neįprastai mažos kainos sąvokos apibrėžimo“ (Žin., 2009-10-06 Nr. 119-5131).

tiekėjas nesugeba įrodyti, kad vykdant sutartį bus laikomasi visų reikalavimų, jo pasiūlymas atmetamas.

Sutartis

Viešojo pirkimo sutarties sudarymą reglamentuoja Viešųjų pirkimų įstatymo 18 straipsnis. Šiuo straipsniu nustatyti reikalavimai taikomi ir supaprastintiems pirkimams, išskyrus mažos vertės pirkimus, kuriems pagal įstatymo 85 straipsnio 1 dalį galioja tik 18 straipsnio 1, 2, 3 ir 6 dalių nuostatos. Be paminėtojo 18 straipsnio aktualus ir 24 straipsnio 2 dalies 9 punktas, pagal kurį pirkimo dokumentuose perkančioji organizacija turi pateikti siūlomoms šalims pasirašyti pirkimo sutarties sąlygas, taip pat sutarties projektą, jeigu jis yra parengtas. Šis reikalavimas išplaukia iš skaidrumo principo, pagal kurį perkančioji organizacija privalo iš anksto atskleisti visas ar bent svarbiausias sutarties sąlygas, kad tiekėjas galėtų jas įvertinti rengdamas savo pasiūlymą. Socialiniai sutarties vykdymo aspektai dažnai didina tiekėjo išlaidas ar sukelia kitų sunkumų, todėl yra svarbūs ir turi būti atskleisti pirkimo dokumentuose. Europos Teisingumo Teismas „Beentjes“ byloje[30] patvirtino, kad į pirkimo sutartį gali būti įtraukti socialiniai ir aplinkosauginiai aspektai, net jeigu jie nesusiję su tiekėjų kvalifikacijos reikalavimais, techninėmis specifikacijomis ar pasiūlymų vertinimu, tačiau svarbu, kad šie aspektai būtų susiję su pirkimo objektu. Pavyzdžiui, galima reikalauti, kad vykdant darbų sutartį objekte būtų įdarbinti neįgalūs asmenys, tačiau negalima reikalauti, kad rangovas tokius asmenis įdarbintų vykdydamas kitas sutartis. Perkančioji organizacija taip pat negalėtų reikalauti, kad, pavyzdžiui, socialinio būsto statybos konkursą laimėjusi statybų bendrovė papildomai savo lėšomis pastatytų daugiau tokių butų ar skirtų paramą kokių nors kitų socialinių programų vykdymui. Europos Komisija savo aiškinamajame komunikate[31] pateikia tokius socialinių aspektų įtraukimo pavyzdžius:

- tiekėjo pareiga sutarties vykdymui pasitelkti ilgalaikius bedarbius arba juos apmokyti atlikti sutarčiai reikalingas užduotis;

- tiekėjo pareiga vykdant sutartį taikyti priemones, kurios skatina moterų ir vyrų lygybę, etninę ir rasinę įvairovę ar sudaro galimybes dirbti žmonėms su negalia;

- tiekėjo pareiga vykdant sutartį saugoti pagrindines žmogaus teises, pavyzdžiui, nenaudoti prievartinio ar vaikų darbo.

Perkančioji organizacija turėtų vengti į sutartį įtraukti tokias sąlygas, kurių įvykdymą neįmanoma ar sunku kontroliuoti. Neefektyvi kontrolė gali sužlugdyti ne tik socialinius, bet ir visus kitus sutarties tikslus. Perkančioji organizacija sutartyje turėtų numatyti teisę gauti išsamią informaciją apie numatytų užduočių vykdymą. Ji pati turėtų gautą informaciją

---

30 Europos Teisingumo Teismo byla Nr. C-31/87 *Gebroeders Beentjes BV* v. Nyderlandai.

31 Komisijos aiškinamasis komunikatas KOM (2001) 566 dėl ES teisės, taikomos viešiesiems pirkimams ir galimybės į juos integruoti socialinius aspektus.

išsamiai analizuoti ir informuoti sprendimus priimančius perkančiosios organizacijos ir tiekėjo atstovus apie kontrolės rezultatus. Sutartyje taip pat turėtų būti numatyta paskatų ir nuobaudų sistema, kuri skatintų kaip įmanoma geriau atlikti numatytas užduotis. Būtina atkreipti dėmesį, kad geriausių rezultatų galima pasiekti tik tokia sutartimi, kuri skatintų visų sutarties šalių geranorišką bendradarbiavimą. Perkančioji organizacija neturėtų siekti visas įmanomas rizikas perkelti ant tiekėjo pečių, nes tokiu atveju pirkimas praras patrauklumą, o dėl sumažėjusios konkurencijos, tikėtina, perkančiajai organizacijai bus pasiūlytos nepalankios sąlygos arba pirkimas visai neįvyks.

Perkančioji organizacija turi teisę pirkimo sutartyje numatyti socialinius reikalavimus, taikomus subtiekėjams, subteikėjams ar subrangovams, pavyzdžiui, dėl minimalaus darbo užmokesčio, neprievartinio darbo, darbų saugos reikalavimų laikymosi. Nustačius tokius reikalavimus, kartu turėtų būti nustatytos ir taisyklės, kuriomis vadovaujantis tiekėjas įrodytų, kad jo pasitelkiami kitų ūkio subjektai atitinka šiuos reikalavimus, pavyzdžiui, pateiktų tiekėjo pasirašytą ir subrangovo patvirtintą deklaraciją.

NSĮS

VšĮ "Neįgaliųjų socialinių įmonių sąjunga" (NSĮS) yra 2010 metais įsteigta viešoji pelno nesiekianti įstaiga, kurios pagrindinis tikslas yra neįgaliųjų asmenų integracija į darbo rinką skatinant neįgaliųjų socialinių įmonių konkurencingumą. Mūsų nuomone, nemaža dalis negalią turinčių šalies gyventojų galėtų būti įdarbinti, tačiau šio uždavinio sprendimui reikalingas papildomas valstybės dėmesys. Matydama gana ryškius neįgaliųjų socialinių įmonių plėtros ir jų veiklos apribojimus, NSĮS priima iššūkius ir užsibrėžia įgyvendinti naujus uždavinius, iš kurių pagrindinis yra suformuoti palankią ir teisingą visuomenės ir Vyriausybės nuomonę apie būtinybę skatinti neįgaliųjų socialinių įmonių veiklą ir sėkmingai integruoti jas į Lietuvos ekonominę erdvę.

NSĮS siekis yra tapti geriausiai ir efektyviausiai neįgaliųjų socialinių įmonių interesus atstovaujančia asocijuota struktūra šalyje. Mes dirbame tam, kad neįgaliųjų socialinės įmonės galėtų lengviau steigtis, plėstis ir kurti naujas darbo vietas, vienijame jas teisėtiems reikalavimams, lūkesčiams ir teisėms užtikrinti, reikalaujame ir kontroliuojame, kad valstybė laikytųsi įstatymuose įtvirtintų įsipareigojimų, skatinančių neįgaliųjų socialinių įmonių plėtrą. Skatiname aktyvesnę neįgaliųjų integraciją į darbo rinką bei visuomeninį gyvenimą.

Įgyvendindama savo misiją, NSĮS kryptingai kuria ir plečia neįgaliųjų socialinių įmonių prekių ir paslaugų realizacijai reikalingą rinką, o taip pat:

- organizuoja ir vykdo sąjungai priklausančių įmonių verslumą ir konkurencingumą skatinančius projektus;
- tarpininkauja neįgaliųjų socialinėms įmonėms ir darbo ieškantiems asmenims kuriant naujas ir išlaikant esamas darbo vietas;
- analizuoja pirkimų rinką, atlieka valstybės institucijų apklausas, reklamuoja organizacijai priklausančių narių gaminamas prekes ir teikiamas paslaugas;
- dirba su valstybinėmis institucijomis, gina NSĮS narių interesus, teikia joms analitinę informaciją apie įstatymų pažeidimus, kuriais diskriminuojamos socialinės įmonės;
- kontroliuoja neįgaliųjų socialinių įmonių produkciją ir paslaugas, siekdama, kad pastarųjų siūlomos prekės ir paslaugos atitiktų jas įsigyjančių organizacijų lūkesčius ir poreikius;
- bendradarbiauja su neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančiomis įstaigomis ir neįgaliųjų organizacijomis;
- bendradarbiauja su tarptautinėmis organizacijomis, vykdančiomis panašias veiklas, siekiant jų patirtį pritaikyti Lietuvoje.

Mūsų Misija

Kurti palankią aplinką žmonių su negalia integracijai į darbo rinką per neįgaliųjų socialines įmones.

Mūsų Vizija

Tapti svarbiausia neįgaliųjų socialines įmones vienijančia organizacija Lietuvoje, turinčia svertus įtakoti aplinką, kuriais pasinaudojant efektyviai ir tikslingai būtų sprendžiama neįgaliųjų integracija į darbo rinką.

Kontaktinė informacija
VšĮ „Neįgaliųjų socialinių įmonių sąjunga“

Adresas Klaipėdoje:
Šilutės pl. 83, LT-94101 Klaipėda
Telefonas: +370 46 246481
Faksas: +370 46 246482

Adresas Vilniuje:
Ukmergės g. 369A, LT-12142 Vilnius
Telefonas: +370 5 2463729
Faksas: +370 5 2060772
Mob. telefonas: +370 656 76340

Elektroninis paštas: info@nsis.lt
Interneto svetainė: www.nsis.lt

Latvia
Lithuania
cross border
cooperation programme
2007 - 2013

part financed by
European Regional
Development Fund

bringing neighbours closer

NSĮS
NEĮGALIŲJŲ
SOCIALINIŲ ĮMONIŲ
SĄJUNGA

Leidinys parengtas pagal Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimo per sieną programą pagal 2007–2013 m. Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslą. Leidinys iš dalies finansuojamas ES.